

Tytön ja naisen representaatiot 2000-luvun lastenkirjallisuudessa

Tarkastelussa Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, Risto Rappääjä saa isän, Ella ja kadonnut karttakeppi sekä Me Rosvolat

Pro gradu -tutkielma

Henna Jurvelin

Kasvatustieteiden tiedekunta

Luokanopettajan koulutusohjelma

Ohjaaja: Kirsti Lempiäinen

Lapin yliopisto

Kevät 2019

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Tytön ja naisen representaatiot 2000-luvun lastenkirjallisuudessa - Tarkastelussa Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, Risto Räppääjä saa isän, Ella ja kadonnut karttakeppi sekä Me Rosvolat.

Tekijä: Henna Jurvelin

Koulutusohjelma/oppiaine: Kasvatustiede/Luokanopettajakoulutus

Työn laji: Pro gradu -työ

Sivumäärä: 67 + 2 liitettä

Vuosi: 2019

Tiivistelmä:

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten tyttö ja nainen representoidaan 2000-luvun lastenkirjallisuudessa. Se, millaisia kulttuurisia kuvia tytöistä ja naisista esitetään, vaikuttaa käsityksiin tytöistä ja naisista, jotka ovat historiallisesti olleet kapeita ja rajoittavia. Erityisen tärkeää on tutkia, millaisia kuvia välitetään lapsille. Kulttuuri toimii kasvattajana, joten sillä on valta muokata lasten käsityksiä ja arvoja.

Aineisto muodostuu neljästä 2000-luvulla julkaistusta lastenkirjasta, jotka valikoituvat Mitä Suomi lukee? -listalta ja Bestseller -listalta. Tutkielman viitekehys rakennetaan narratiivisuuden teoriasta. Tärkein käsitteellinen väline on *representaatio*, jonka lisäksi aineistoanalyysissä käytetään sisällönanalyysia.

Analyysin tulokset osoittavat, että tytön ja naisen representaatiot ovat tarkastelluissa teoksissa monipuolisia. Tyttöjä ja naisia ei ohjata vain tietynlaisiin toimintamalleihin. Hahmojen oli mahdollista representoida useammanlaista tyttöyttä ja naiseutta yhtäaikaisesti. Tyttöjen kohdalla perinteinen ”prinsessamainen” tyttöys puuttuu representaatioista kokonaan. Naiset representoivat joitakin piirteitä perinteisestä ”kotiäitiyden” representaatiosta, mutta eivät silti kiinnity täysin perinteisen naisen malliin.

Naisten rooli teoksissa oli vähäisempi kuin tyttöjen ja naisten rooli määrittyi heidän aikuisuutensa kautta.

Asiasanat: representaatio, naiseus, tyttöys, sisällönanalyysi

Sisällys

1 JOHDANTO.....	5
2 LASTENKIRJALLISUUS: tutkimusta ja teoreettisia näkökulmia.....	5
2.1 Realistinen lastenkirja.....	7
2.2 Tytöt (ja naiset) lastenkirjallisuudessa	8
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	11
3.1 Tutkimuskysymys ja analyysi.....	11
3.2 Aineisto	12
3.3 Narratiivisuus	14
3.4 Representaatio	19
4 TULOKSET	23
4.1 Tyttöjen kielenkäyttö.....	23
4.2 Tyttöjen suhde muihin	29
4.3 Tyttöjen toiminta	32
4.4 Tyttöjen kuvailu	42
4.5 Hoivaava naiset.....	47
4.6 Tunteelliset naiset	49
4.7 Naiset auktoriteetteina.....	52
4.8 Fyysiset naiset.....	56
5 YHTEENVETOA JA POHDINTAA.....	59
LÄHTEET	61
LIITTEET	68
Liite 1. Hahmoprofiilit.....	68
Liite 2. Tiivistetty esimerkki analyysin kolmannesta vaiheesta	79

1 JOHDANTO

Tutkin pro gradu -tutkielmassani tyttö- ja naishahmojen representaatiota 2000-luvun lastenkirjallisuudessa. Kiinnostukseni tyttö- ja naishahmojen esittämiseen lastenkirjallisuudessa heräsi jo kandiditutkielmaani tehdessä. Kirjallisuus, ja erityisesti lastenkirjallisuus, on aina ollut lähellä sydäntäni. Luin lapsena paljon ja nyt aikuisena vietän paljon aikaa kirjakauppojen lastenkirjahyllyllä valitsemassa kirjoja sukulaislapsille ja kummitytölleni. Haluan tietää, millaisia samaistumiskohteita tarjoan lapsille.

Kummitätinä, ja tulevana luokanopettajana otan kasvattajan roolini vakavasti. Sen lisäksi, että tiedostan oman roolini kasvattajana, tiedostan myös kulttuurin roolin kasvattajana. Tästä syystä koen tärkeänä tarkastella ja tietää, millaisia representaatioita lapsille esitetään. Erityisen tärkeänä pidän tyttöjen ja naisten representaatioita, niiden historiallisen kapeuden ja vähäisyyden vuoksi. Maria Österlundin (2005) mukaan tarkastelemalla ja purkamalla representaatiota on mahdollista muuttaa totuttuja käsityksiä, jotka liittyvät esimerkiksi sukupuoleen (2005, 4–6).

Tutkimukseni aihe on ajankohtainen, sillä sekä Suomessa, että muualla maailmassa on viime vuosina alettu kiinnittää enemmän huomiota tyttöjen ja naisten representaatioihin ja niiden laajentamiseen. Tästä kertovat lyhyen ajan sisällä ilmestyneet *Iltasatuja kapinallisille tytöille 1 & 2*, *Sankaritainoita tytöille (ja kaikille muille)*, *Itsenäisiä naisia. 70 suomalaista esikuvaa ja Tarinoita suomalaisista tytöistä, jotka muuttivat maailmaa*. Marianna Laiho ja Iiris Ruoho kirjoittavatkin: ”Koska kulttuurisilla kuvilla on symbolista valtaa, ei ole sama, millaisia käsityksiä ihmisistä esitetään” (Laiho & Ruoho 2005, 157).

Tällä hetkellä tuoreimmassa, vuoden 2013 lasten mediabarometrissa käy ilmi, että 90% lapsista lukee tai heille luettiin joka päivä. Edellisestä, vuoden 2010 mediabarometristä, ei ollut tapahtunut suuria muutoksia lasten lukemisen määrässä tai laadussa. (Suoninen 2013.) Tämä kertoo, että lukeminen ja kirjallisuus on merkittävä osa lasten elämää. Myös äänikirjojen suosio on kasvussa. Etelä-Suomen sanomat kirjoitti vuoden 2019 helmikuussa, että vuoden 2019 tammikuussa äänikirjoja kuunneltiin yli 200 prosenttia enemmän, kuin edellisvuoden tammikuussa (ESS 2019). Nykyisin useissa äänikirjapalveluissa on myös erilliset tilit lapsille, joten lapset voivat kuunnella heille suunnattua kirjallisuutta. Lapset kuluttavat siis suuria määriä kirjallisuutta.

Myös kouluissa kirjallisuuden merkitys on suuri. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa ikäkaudelle ja kielitaidolle sopiva kirjallisuus mainitaan sekä kielellisen ilmaisun kehittämiseksi tärkeänä työkaluna, sekä itseisarvona. Opetussuunnitelman mukaan kirjallisuuden opetuksen tehtävänä on innostaa lukemiseen, elämysten saaminen ja jakaminen, kulttuurintuntemuksen syventäminen, eettisen kasvun tukeminen sekä mielikuvituksen rikastaminen. (OPH 2014.)

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, *miten tyttö- ja naishahmoja representoidaan 2000-luvun lastenkirjallisuudessa*. Analysoin aineistoni sisällönanalyysiä suuntaa antavana kehyksenä käyttäen. Tutkimukseni on kasvatustieteellinen, mutta käytän tulosten avaamiseen jossain määrin kulttuurintutkimuksen, kirjallisuustieteen ja tyttö tutkimuksen aikaisempaa tutkimusta ja teoriaa. Tutkimusraportti koostuu viidestä luvusta. Johdannon jälkeen, luvussa kaksi, esittelen aikaisempaa tutkimusta ja teoreettisia näkökulmia lastenkirjallisuuteen esittelen tutkimuksen teoreettista viitekehystä Luvussa kolme, esittelen tutkimuksen toteutuksen, analyysin ja aineiston, sekä narratiivisuutta ja representaation käsitteellistämistä. Neljännessä luvussa kerron tutkimukseni tulokset. Viidennessä, ja viimeisessä luvussa, teen yhteenvedon tuloksista sekä pohdin tutkimuksen tekemisen haasteita ja luotettavuutta.

2 LASTENKIRJALLISUUS: tutkimusta ja teoreettisia näkökulmia

Lastenkirjallisuuden määrittelemisen yksiselitteisesti ei ole helppoa, vaikka näin voisi luulla. Nimensä perusteella lastenkirjallisuuden voisi ajatella olevan lapsille suunnattua kirjallisuutta, mitä se tietysti onkin. Rajausta yksin ei kuitenkaan ole riittävä, sillä useista alun perin aikuisille suunnatuista kirjoista on tullut myös lasten ja nuorten suosikkeja. Lapsille ja nuorille kirjoitettu kirjallisuus on löytänyt myös tiensä monien aikuisten suosikiksi, joten lastenkirjallisuuden määrittely pelkän tarkoitetun kohderyhmän pohjalta jää näillä perusteluilla vajaaksi. (Karasma & Suvilehto 2013, 12.)

Marleena Mustola (2014) lähestyy lastenkirjallisuuden määritelmää kolmesta eri näkökulmasta: käsitteen, lapsikeskeisten ja kirjakeskeisten lähestymistapojen sekä lajin kannalta. Nämä kolme näkökulmaa eivät ole toisistaan erillisiä tai toisiaan poissulkevia. (Emt. 2014, 8.) Myös Katri Karasma ja Pirjo Suvilehto (2013) antavat kolme eri näkökantaa lastenkirjallisuuden (he käyttävät termiä *nuorisokirjallisuus*, joka kattaa sekä lasten- että nuortenkirjallisuuden) tarkasteluun. Nämä näkökulmat ovat kirjallisuussosiologinen kanta, esitysmuoto ja esitystapa. Kirjallisuussosiologiselta kannalta Karasma ja Suvilehto (2013) erottavat neljäntyyppistä kirjallisuutta, eli nuorisolle muokattua aikuisten kirjallisuutta, nuorison suosimaa aikuisten kirjallisuutta, nuorisolle kirjoitettua kirjallisuutta ja nuorison kirjoittamaa kirjallisuutta. Esitysmuodon mukaan he jakavat kirjallisuuden nuorison kertomakirjallisuuteen, nuorisolyriikkaan ja nuorisodraamaan. Esitystavan mukaan kirjallisuus jakautuu satuihin, fantasiakirjallisuuteen, tieteiskirjallisuuteen ja realistiseen kirjallisuuteen. (Karasma & Suvilehto 2013, 12–13.) Molemmista näkökulmien kokoelmissa on löydettävissä yhtäläisyyksiä, mutta se, mikä niissä korostuu, on lastenkirjallisuuden määrittelyn monimutkaisuus.

Yksi yhtäläisyys, joka löytyy molemmista edellä mainituista määrittelyistä, on lastenkirjallisuuden tarkastelu lajin näkökulmasta. Lastenkirjallisuus kirjallisuudenlajina poikkeaa muista kirjallisuuden lajeista, koska yleensä

kirjallisuuden laji määritellään tekstuaalisten, tyylillisten tai sisällöllisten ominaisuuksien mukaan, mutta lastenkirjallisuus on ainoa kirjallisuudenlaji, joka määritellään kohderyhmän mukaan (Mustola 2014, 15–16; Heikkilä-Halttunen 2000, 40). Lastenkirjallisuuden voidaan siis ajatella olevan lapsille kirjoitettua kirjallisuutta. Lapset eivät kuitenkaan välttämättä lue vain heille suunnattua kirjallisuutta, eikä lapsille suunnattua kirjallisuutta lue pelkästään lapset. (Mustola 2014, 15–16; Karasma ja Suvilehto 2013, 12.) Sekä Mustola (2014, 10), että Karasma ja Suvilehto (2013, 12) ehdottavatkin, että lasten- ja nuortenkirjallisuus tulisi määritellä tarkoitetun lukijakunnan mukaan. Karasma ja Suvilehto (2013, 12) lisäävät tähän määritelmään myös kirjallisuuden, joka on päässyt nuorten suosioon. Tämä täydennys ratkaisee myös Mustolan (2014, 10) esittämän ongelman siitä, että aina ei ole selvää, mikä kirjallisuus on oikeastaan kirjoitettu lapsia ja nuoria varten.

Päivi Heikkilä-Halttusen mukaan (2000, 42) lastenkirjallisuus on alisteisessa asemassa verrattuna aikuisille ja aikuistenkirjallisuudelle. Tämä johtuu hänen mukaansa siitä, että lasten- ja nuortenkirjallisuus määritellään aikuisten laatimin käsittein ja se on aikuisten kirjoittamana tarkoitettu ensisijaisesti palvelemaan vallalla olevan yhteiskuntaluokan ylläpitämää aikuisten kulttuuria (Heikkilä-Halttunen 2000, 42). Aikuiset ovat myös monella muulla tavalla mukana tai osallisina lastenkirjallisuudessa. Marleena Mustola (2014, 13) tuo esille, että lastenkirjallisuus käsitteenä punoutuu monimutkaisella tavalla aikuisuuteen ja lapsuuteen sekä aikuisen ja lapsen epäsymmetriseen suhteeseen. Lastenkirjallisuus nimityksenä luo vääristyneen kuvan, sillä lastenkirjallisuus ei ole lasten omistamaa tai hallinnoimaa aluetta. Aikuinen, erilaisissa rooleissa, tekee valintoja ja vaikuttaa lastenkirjallisuudessa. Tällaisia rooleja voivat olla esimerkiksi kirjoittaja, lukija, markkinoija, kustantaja, kirjakauppias, kirjastonhoitaja, kuluttaja, kasvattaja, vanhempi, sensuroija, kriitikko tai tutkija. (Mustola 2014, 13; Heikkilä-Halttunen 2000, 41.)

Vaikka lasten- ja nuortenkirjallisuus mainitaan yleensä yhdessä, ja niiden välinen raja on veteen piirretty, Karasman ja Suvilehdon (2013,13) mukaan yleisesti

katsotaan, että lapsen täyttäessä 10, hän siirtyy lastenkirjallisuudesta nuortenkirjallisuuden pariin. Lappalainen (1979, 15) taas katsoo lastenkirjallisuuden olevan alle 9-vuotiaille suunnattua. Sekä Isossa-Britanniassa että Ruotsissa termit children's literature ja barnlitteratur kattavat kaiken lasten- ja nuortenkirjallisuuden ensikirjoista aikuistuville nuorille suunnattuihin kirjoihin (Heikkilä-Halttunen 2000, 39). Omassa tutkielmassani määrittelen lastenkirjallisuuden oletetun lukijakunnan mukaan ja yhdyn yleiseen määritelmään siitä, että kymmenen ikävuotta on raja lastenkirjallisuuden ja nuortenkirjallisuuden välillä. Olen valinnut aineistoni tähän määritelmään pohjaten.

Vaikka lastenkirjallisuus muuttuu jatkuvasti, se heijastelee silti usein ilmestymisajankohtaansa vanhempia arvoja, asenteita ja maailmankuvaa. Esimerkkinä tästä on se, että vaikka nykylapsille "villi luonto" ei ole enää kovin läheinen, lastenkirjojen lasten luontosuhde on silti edelleen harmoninen ja ihannoitu. Lastenkirjallisuus ottaa usein kantaa yhteiskunnan ilmiöihin ja antaa myös (piiloista) asennekasvatusta. (Heikkilä-Halttunen 2015, 111–112.) Lastenkirjallisuudelle on tyypillistä kasvattava ja opettava pyrkimys ja asiat, joita sillä on haluttu opettaa ovat vaihdelleet eri aikojen mukaan. Arvojen, asenteiden ja maailmankuvan lisäksi lastenkirjallisuus on siis sidoksissa myös aikansa kasvatustieteeseen ja -periaatteisiin. (Karasma & Suvilehto 2013, 14.) Lastenkirjallisuuden voidaan siis katsoa olevan sekä taidemuoto että kasvatukseen (Nikolajeva 2005, xi).

2.1 Realistinen lastenkirja

Realistinen lastenkirjallisuus on oma lajinsa lastenkirjallisuuden kentällä. Nimensä mukaisesti, realistisen lastenkirjan tapahtumat ovat sellaisia, että ne voisivat tapahtua reaali maailmassa, eikä niissä ole yliluonnollisia piirteitä (Rättyä 2012, 4). Lapsipäähenkilöt ratkovat ongelmia yksin tai yhdessä muiden kanssa (Neimala 2001,106). Realistisessa lastenkirjassa mielikuvituksen myötä arkisesta tulee jännittävämpää ja syvempää. Usein aiheena ovat muun muassa huumori, koulu tai vaikkapa seikkailu. Toimintaympäristönä näissä kirjoissa on

yleensä koti ja perheenjäsenten väliset suhteet ovat monesti tarinoiden keskiössä. (Karjalainen 2001, 56–57, 59, 79.)

Vuosituhanne vaihteen lastenkirjoissa, joita myös omassa tutkimuksessani tarkastelen, yhdistyvät huumori ja realismi. Huumori näissä kirjoissa saattaa olla sellaista, jota lapset eivät välttämättä edes ymmärrä. Huumori saattaa olla suunnattu aikuislukijalle, vaikka genrestä löytyy myös lapsia huvittavaa huumoria esittäviä teoksia. Huumorin keinoja kirjoissa ovat vitsailu, sanailu, liioittelu ja hölmöily. Näiden lisäksi on käytössä klassikkokeino: hauskat henkilöhahmot. Kaisa Neimala kirjoittaa 2000-luvun alussa realistisessa lastenkirjallisuudessa selvästi erottuvia huvittavia henkilöhahmoja olevan erilaiset aikuiset. (Neimala 2001, 116.)

2.2 Tytöt (ja naiset) lastenkirjallisuudessa

Länsimaisessa kirjallisuudessa on kuvattu monenlaisia tyttöjä. Mia Österlund (2011, 213) listaa tunnettuja esimerkkejä erityisesti pohjoismaisesta kirjallisuudesta: Astrid Lindgrenin itsenäinen poikatyttö Ronja Ryövärintytär, kapinoinnin ruumiillistuma Peppi Pitkätossu ja Tove Janssonin itsepäinen ja kipakka Pikku Myy. 1900-2000-lukujen vaihteessa tyttöjä alkoi näkyä pikkuhiljaa myös kirjallisuuden päähenkilöinä. Sysäys tähän lähti televisiosta, jossa teinityttöjä alkoi näkyä eri sarjojen keskeisinä henkilöinä. (Voipio 2008, 12; Österlund 2011, 217.) Tällöin myös kirjallisuustieteellinen tyttötutkimus sai vauhtia (emts.).

Tyttö oli pitkään kirjallisuudentutkimuksen marginaalissa, koska kansainvälinen feministinen kirjallisuudentutkimus keskittyi mieskirjoittajien naiskuvien, naiskirjailijoiden ja naisille suunnatun kirjallisuuden tutkimukseen. Erityisesti pikkutyttöjen näkymättömyyttä kirjallisuudentutkimuksessa on selitetty sillä, että lapsi ei ole tutkimuskohteena yhtä kiinnostava kuin nuori, koska lapsi ei kapinoi nuoren tavoin. Lastenkirjallisuudessa on kuitenkin pitkä perinne kapinoivien lasten, erityisesti tyttöjen, kuvaamisessa. Näiden kapinallisten lisäksi

kirjallisuudessa esiintyy myös hiljaisia, kuuliaisista sääntöjen noudattajia. (Österlund 2011, 215.)

Puhuttaessa tytöistä kirjallisuudessa törmää väistämättä tyttökirjoihin. Tyttökirjallisuuden nais- ja tyttökuva on tutkittu paljon huomattavasti enemmän kuin lastenkirjallisuuden nais- ja tyttökuva (ks. Ylimaunu 2014; Reinikainen 2014). Lasten- ja nuortenkirjallisuuden tutkimuksessa oltiin aluksi kiinnostuneita tyttökirjallisuudesta, mikä selittää mainitun eron muiden genrejen ja tyttökirjallisuuden tutkimuksen määrässä (Österlund 2011, 214). Tästä syystä koen tärkeäksi mainita tyttökirjat, vaikka tutkimukseni ei niihin suoraan liitykään.

Myry Voipio (2008) on johtanut tyttöjätkumon käsitteen Adrienne Richin termistä *lesbian continuum*, eli lesbojätkumo (ks. Liljeström 2000). Tyttöjätkumolla Voipio tarkoittaa ”tyttöyden erilaisten diskurssien leikkauspistettä”. Tyttöhahmot sijoittuvat tyttöjätkumoon, joka on historiallista ja kontekstuaalista tyttökulttuuria, tyttöinä olemista ja tyttöydestä tuotettua kuvaa. Voipion mukaan tyttöjätkumo on dynaaminen ja se muuttuu samaan tahtiin, kun tyttöydestä tulee uusia kuvia, representaatioita ja käsityksiä. Tyttöjätkumon etuna on Voipion mukaan se, että sen avulla voidaan tutkia kirjallisuuden, kulttuurin ja todellisten tyttöjen välisiä suhteita. (Voipio 2008, 12.) Maria Österlund (2005) puolestaan on kehittänyt tyttömatriisin käsitteen, jonka hän on pohjannut Judith Butlerin (2006) heteromatriisin käsitteeseen. Kuten tyttöjätkumon, myös tyttömatriisin käsitteen avulla voidaan luonnehtia fiktiivisten tyttöjen repertuaaria ja osoittaa, miten tytöt tekevät tyttöyttään. Matriisissa on kolme tyttöyden perustyyppiä: kunnan tyttö, poikatyttö ja huono tyttö. Kunnan tyttö sopeutuu sukupuoleen kohdistuviin olosuhteisiin, huono tyttö protestoi vallitsevia olosuhteita vastaan ja poikatyttö edustaa sukupuolen vaihtamista. Nämä kategoriat eivät ole välttämättä selvärajaisia. (Österlund 2005, 66–67; Miettinen 2009, 21.)

Kuten muutkaan representaatiot, myöskään kaunokirjallisuuden kuvaukset tyttöydestä eivät heijasta todellisuutta, vaan ne enemmänkin luovat mahdollisia maailmoja kokeilemalla ja erilaisilla sosiaalisilla kategorioilla ja ideologioilla

leikkimällä. Kirjallisuudessa esitettyjä tyttöjä ei voi eikä tule tulkita todellisina, jo olemassa olevina tyttöinä myöskään siitä syystä, että tyttökonstruktiot noudattavat tekstimaailman sisäisiä sääntöjä. Kaunokirjallisuuden voisi pikemminkin ajatella tarjoavan mahdollisuuden luoda vastakuvia tyttöyden ja tytön sukupuolen tuottamiselle. (Österlund 2011, 214–215.) Näin lähestyn kaunokirjallisuutta myös omassa tutkimuksessani.

Kirjallisuustieteellisessä tyttötutkimuksessa kuvauksia tytöistä tarkastellaan suhteessa yhteiskunnallisiin, usein erityisesti feministisiin, diskursseihin (Österlund 2011, 215). Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että kirjallisuustieteellisissä tyttötutkimuksissa on tutkittu usein tekstuaalisia piirteitä, joilla tyttöyttä rakennetaan uusilla tavoilla, eli *uuden tytön* representaatiota. Uuden tytön käsitettä on verrattu feministiseen uuden naisen käsitteeseen. Kaunokirjallisuuden kuvaukset tytöistä ovat kehittyneet yhdessä yhteiskunnan muutosten kanssa. Joskus kirjallisuuden tytöt on siis kuvattu aikaansa edellä oleviksi ja joskus tyttöjen on nähty toimiva vastakohtana yhteiskunnan sukupuolittuneille näkemyksille. Usein lastenkirjallisuuden tytöt kuvataan rajoja ylittäviksi tytöiksi, jolloin kuvaus on tyttömaskuliininen. 1900- ja 2000-lukujen taitteessa lastenkirjallisuudessa on esillä niin sanottu post-postfeministinen tyttö. Tämän uudenlainen vahva tyttö eroaa postfeministisestä supersankarista siten, että hänen voimaansa sekoittuu tavallisuuden ja normaaliuden arvostus. (Österlund 2011, 216–217.)

Naisen rooli lastenkirjallisuudessa määrittyy aikuisuuden ja vanhemmuuden, yleensä äitiyden, tai muun spesifin roolin kautta. Tutkimusta naisten representaatioissa lastenkirjallisuudesta on erittäin hankala löytää, kun taas esimerkiksi opettajuuden ja äitiyden representaatioista lastenkirjallisuudessa löytyy jonkin verran tutkimusta (ks. Pitkänen 2016; Lumijärvi 2006; Oravasaari 2014). Satujen naiskuvasta on kirjoitettu myös jonkin verran (ks. Kivilaakso, 2008).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tulevana luokanopettajana minua kiinnostaa tietää millaisia kulttuurisia esityksiä paitsi tytöistä, myös naisista lastenkirjoissa esitetään. On tärkeä pohtia sitä, mitä lapset mahdollisesti oppivat tyttöydestä ja naiseudesta lastenkirjojen perusteella. Tutkimuksessani yhdistyy monta eri tieteenalaa: kasvatustiede, kulttuurintutkimus, kirjallisuudentutkimus ja sukupuolentutkimus. Tutkin kertomuksia ja näen ne todellisuuden rakentajina ja välittäjinä, joten tutkimukseni on narratiivinen (Heikkinen 2018, 2002).

3.1 Tutkimuskysymys ja analyysi

Tutkimuskysymykseni on *miten tyttö- ja naishahmot representoidaan lastenkirjallisuudessa*. Tähän kysymykseen pyrin löytämään vastaukset seuraavien analyysikysymysten avulla:

1. Millaista kieltä nais-/tyttöhahmot käyttävät?
2. Millä tavoin nais-/tyttöhahmot puhuvat?
3. Millaisissa tilanteissa nais-/tyttöhahmot puhuvat?
4. Kenen kanssa nais-/tyttöhahmot puhuvat?
5. Mitä nais-/tyttöhahmot tekevät?
6. Kenen kanssa nais-/tyttöhahmot tekevät?
7. Miten nais-/tyttöhahmoja kuvaillaan?

Käytän tutkimuksessani suuntaa antavana analyysimetodina sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysin avulla on mahdollista tehdä monenlaista tutkimusta ja se sopii kaikkeen laadulliseen tutkimukseen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103). Sovellan analyysissäni Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven esittelemää Timo Laineen aineiston erittelyä. Siinä on neljä kohtaa: 1. päättää mikä aineistossa kiinnostaa, 2. käy aineisto läpi ja merkitse ne asiat, jotka sisältyvät kiinnostukseen, 3. luokittele, teemoita tai tyyppitele ja 4. kirjoita yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104.)

Aloitin aineiston analysoinnin lukemalla aineiston läpi ja näin tutustumalla aineistoon. Tämän jälkeen luin aineiston uudestaan läpi ja tällä lukukerralla keskityin erittelemään tekstistä asioita, jotka liittyivät jollain tavalla tutkimukseni teemaan. Seuraavassa vaiheessa otin avukseni analyysikysymykset, jotka olin muodostanut ennen aineiston lukemista. Kävin jokaisen kirjan läpi kysymys kerrallaan ja kirjasin ylös jokaiseen kysymykseen kuuluvat vastaukset. Jokaiselle kirjalle muodostui siis oma tiedostonsa, jonka "alaotsikoita" kysymykset olivat. Alaotsikoiden alle jaottelin vielä jokaiseen nais- ja tyttöhahmoon liittyvät vastaukset erikseen, jotta vastauksia olisi helpompi käsitellä.

Seuraavaksi siirryin vaiheeseen 3. Edellisessä vaiheessa keräämieni tietojen perusteella kirjoitin jokaisesta tyttö- ja naishahmosta lyhyen hahmoprofiilin (liite 1). Tämän profiilin perusteella muodostin vielä taulukon, jossa analyysikysymykset hiukan muokattuina muodostivat sarakkeet (liite 2). Tämän jälkeen siirryin kirjoittamaan yhteenvetoa. Analyysissäni oli monta vaihetta, ja se vei paljon aikaa mutta koen, että kaikki vaiheet olivat tarpeellisia oman prosessini ja ymmärtämisen kannalta.

3.2 Aineisto

Tutkimukseni aineisto koostuu neljästä lastenkirjasta: *Heinähattu*, *Vilttitossu ja kielletty kampela* (2005), *Ella ja kadonnut karttakeppi* (2012), *Risto Räppääjä saa isän* (2011) ja *Me Rosvolat* (2010). Valitsin nämä kirjat sillä, ne olivat sekä Bestseller -listalla ja Mitä Suomi lukee -listalla, eli tutkin paljon lukijoita saavia teoksia.

Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela on Sinikka ja Tiina Nopolan kirjoittama. Kirjassa Heinähatun ja Vilttitossun äiti, Hanna, on lukenut uudesta dieetistä, joka ei miellytä lapsia. He päättävätkin lähteä Vilttitossun johdolla kalastamaan, mutta haaksirikkoutuvat keskellä järveä olevalle saarelle. Lasten vanhemmat ja naapurin Alibullenin neidit huomaavat tyttöjen olevan hukassa, ja he lähtevät poliisien kera pelastusretkelle.

Ella ja kadonnut karttakeppi on Timo Parvelan kirjoittama. Ella ja hänen luokkatoverinsa ovat lopettamassa toista luokkaa, mutta opettajan karttakepin katoaminen uhkaa heidän pääsyään kolmannelle luokalle. Ilman karttakeppiä opettaja ei voi opettaa. Rehtori hiillostaa sekä opettajaa, että oppilaita, joten Ella tovereineen päättää etsiä kadonneen karttakepin.

Risto Räppääjä saa isän on myös Sinikka ja Tiina Nopolan tuotantoa. Elvi-täti on huolissaan Ristosta ja hänen tulevaisuudestaan, koska Ristolla ei ole elämässään miehistä esikuvaa. Elvin kehotuksesta Riston Rauha-täti päättää hankkia Ristolle isähahmon lehti-ilmoituksen avulla. Paikalle ilmaantuu Lennu Lehmusmäki, joka on oikeasti naapurin Lennart valepuvussa. Risto, Lennart ja Nelli yrittävät saada huijauksen kunnialla loppuun, ennen kuin Rauha hoksaa koko jutun.

Me Rosvolat on Siri Kolun Otavan ja Kinoproductio oy:n kirjoituskilpailun osallistumisteos. Vilja tulee ryöstetyksi rosvojoukon jäseneksi kesälomareissulla. Hän päätyy Rosvoloiden mukana monenlaiseen seikkailuun kioskiryöstöstä rosvojen kesäjuhille. Vilja auttaa Rosvoloita järjestämään elämänsä niin, että kaikki ovat tyytyväisiä. Samalla Vilja ystävystyy Rosvoloiden kanssa. Hänellä on elämänsä kesä, jonka loppuksi hän palaa kotiin.

Kirjoissa esiintyy yhteensä kahdeksan tyttöahmoa ja seitsemän naishahmoa, jotka otin mukaan tutkimukseen. Yksi naishahmo jäi pois, koska hän esiintyi kirjassa vain ohimennen. Kaikki aineistoon valikoituneet kirjat ovat osa kirjasarjaa. Päivi Lappalainen (2001) on kirjoittanut sarjakirjoista tyttökirjojen yhteydessä, mutta koen hänen käyttämänsä määrittelyn pätevän myös useaan aineistoni kirjaan. Lappalainen käyttää Salosen (1978) määritelmää sarjakirjoista. Salonen määrittelee sarjakirjojen tyypillisimmiksi tuntomerkeiksi jatkuvan ilmestymisen moniosaisina ja pitkinä sarjoina. Näissä sarjoissa on samat, lukijalle jo tutut, päähenkilöt, jotka joutuvat toistuvasti samankaltaisiin tilanteisiin ja selviytyvät niistä joka kerta samantapaisin keinoin. Sarjojen henkilöt eivät myöskään muutu taikka vanhene. (Salonen 1978, 209; Heikkilä-Halttunen 2015,

202). Tuttujen hahmojen ja tutun kaavan mukaan etenevien tapahtumien lisäksi sarjakirjoille tyypillistä on kotoisa miljö, johon uppoutua (Heikkilä-Halttunen 2015, 202). Salosen (1978) mukaan sarjakirjojen kertomukset perustuvat myös ulkoisiin tapahtumiin ja seikkailuihin, kuten salapoliisiongelmien tai muiden arvoitusten ratkaisemiseen tai vaikkapa urotöihin. Nämä seikkailut päättyvät päähenkilön kannalta aina onnellisesti. (Salonen 1978, 209.) Näistä edellä mainituista tuntomerkeistä suurin osa sopii aineistonani käyttämiin kirjoihin.

3.3 Narratiivisuus

Suomalaisessa tiedeyhteisössä narratiivisuus alkoi näkyä vuoden 1990 jälkeen. noin kymmenen vuotta myöhemmin kuin kansainvälisessä tiedekeskustelussa (Heikkinen 2002, 184). Koska tällöin narratiivisuus ei ollut vaikuttanut suomalaisiin tutkimuskäytänteisiin vielä kovin kauaa, on ymmärrettävää, että käsitteelle ei ollut vakiintunutta termiä suomeksi. Englannin kielessä on olemassa substantiivi 'narrative', joka tarkoittaa tarinaa, sekä verbi 'narrate', joka tarkoittaa kertomusta. Englannin kieleen sana on tullut latinasta. (Heikkinen 2002, 185-186; Heikkinen 2018, 172.) Heikkisen mukaan nykyisin narratiivisuus voidaan kääntää suomen kielessä kertomuksellisuudeksi tai kerronnallisuudeksi. Hänen mukaansa kertomuksellisuus viittaa kertomisen lopputulokseen ja kerronnallisuus sisältää koko kertomisen prosessin. Kerronnallinen tutkimus terminä viittaa sekä kertomisen tutkimukseen, että kertomusten tutkimukseen ja tästä syystä Heikkinen toteaaakin kerronnallisen tutkimuksen olevan sopivin muotoilu. (Heikkinen 2018, 172.) Käytän kirjoittaessani narratiivista tutkimusta ja kerronnallista tutkimusta synonyymeina.

Narratiivisuus ei ole varsinaisesti tutkimusmetodi. Se on kokoelma tutkimusta, joka liittyy kertomuksiin jollain tapaa. Narratiivisuudelle on olennaista kertomusten näkeminen todellisuuden tuottajina ja välittäjinä. Tieteessä tutkimuksen ja kertomuksen suhdetta voi ajatella siten. että tiede tutkii tarinoita ja samalla tuottaa niitä. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksen materiaalina voivat olla kertomukset ja toisaalta itse tutkimuksen voi ajatella olevan kertomuksen tuottamista maailmasta ja todellisuudesta. (Heikkinen 2002, 185; Heikkinen

2018, 172). Pohdin seuraavassa narratiivisuutta kehyksenä repseäntioiden tulkinnalle.

Narratiivisen tutkimuksen olennainen käsite on tarina. Arkikielessä tarinaa ja kertomusta käytetään usein toistensa synonyymeinä mutta kerronnallisessa tutkimuksessa nämä kaksi käsitettä erotellaan toisistaan. (Heikkinen 2018, 173.) Tarina kuvaa tapahtumakulkuja, jotka etenevät ajassa. Klassisen määritelmän mukaan, tarinalla on alku, keskikohta ja loppu. (Hänninen 2018, 190; Heikkinen 2018, 173.) Heikkisen mukaan nämä tarinan osat esiintyvät kronologisessa järjestyksessä: tarina alkaa jostain ajallisesti määritellystä ajankohdasta ja loppuu toiseen ajallisesti määriteltyyn ajankohtaan, joka sijoittuu alun ja keskikohdan jälkeen (Heikkinen 2018, 173).

Tarinoiden rakennuspalikoita ovat tapahtumat. Yksi tapa jaotella tapahtumia on Hännisen (2018, 190) mainitsema Chatmanin (1978) jaottelu tekoihin ja asioihin, jotka tapahtuvat jollekin. Toinen tapa on jakaa tapahtumat tietoisuuden ja toiminnan maisemissa tapahtuviin. Tietoisuuden maisemassa tapahtumat ovat näkymättömiä ja mielessä tapahtuvia, kuten päättäminen. Toiminnan maisemassa tapahtumat taas ovat konkreettisia ja havaittavissa. Tapahtumiin, joita tarinassa esiintyy, liittyy aina tunne- ja arvolatauksia. Ne eivät siis ole neutraaleja. Tapahtumat eivät myöskään ole irrallisia toisistaan, vaan linkittyvät toisiinsa syy-seuraussuhteina. Tarinoissa syy-seuraussuhde ei kuitenkaan ole luonnontieteellisen kausaliteetin kaltainen, vaan syy tapahtumiin voi olla luonnontieteellisen lisäksi vaikkapa psykologinen, sosiaalinen tai jopa myyttinen. (Hänninen 2018, 190–191.)

Hännisen (2018, 191) määritelmän mukaan ”kertomus esittää tarinan aistittavassa muodossa vastaanottajille”. Abbottin (2009) näkemys kertomuksesta on melko samanlainen: kun tapahtumakulku esitetään kerronnan avulla, muodostuu kertomus (Abbott 2009, 19). Heikkinen (2018) on tehnyt Abbottin määritelmää mukailleen kuvion kerronnallisen tutkimuksen peruskäsitteistöä, jossa hän määrittelee kertomuksen olevan tarina esitettynä

(Heikkinen 2018, 174). Näitä kaikkia määritelmiä yhdistellen kertomus on siis tarina esitettynä kerronnan keinoin. Toisin kuin tarinan, kertomuksen ei tarvitse edetä kronologisesti, vaan kertomuksen ajan kulun voi kääntää päinvastaiseksi tai hajottaa harppaamalla ajassa eteenpäin tai käyttämällä takaumia (Heikkinen 2018, 173; Hänninen 2018, 191). Kertomukseen liittyy kertominen. Kertominen on tarkoituksellista toimintaa. Sen tarkoituksena voi olla esimerkiksi tapahtumien jäsentäminen, tiedotus tai vain kertojan mielen keventäminen. Kerronnassa on mahdollista käyttää erilaisia tyyllilajeja, esimerkiksi humoristista tai jännitystä tuovaa tyyliä (Hänninen 2018, 191–192.)

Kun tiedon- ja tiedekäsitys on muuttunut, narratiivisuus on tullut vahvemmin esiin. On huomattu, että tulkitsemme maailmaa kertomuksena, joka kehittyy jatkuvasti. Tämä kertomus alkaa ja liittyy uudestaan ja uudestaan kulttuuriseen kertomusvarantoon, tietoon. Maailman lisäksi ihmiset ymmärtävät itseään kertomusten kautta. Identiteettiä siis rakennetaan narratiivisesti. (Heikkinen 2002, 186.)

Narratiivisuus tiedonprosessina yhdistyy konstruktivismiin. Konstruktivismissa ihminen konstruoi, eli rakentaa sekä tietonsa, että identiteettinsä kertomusten kautta. Tietoa maailmasta ja käsitystä itsestä voi ajatella jatkuvana kertomuksena, joka muuttaa muotoaan jatkuvasti. Ei siis ole olemassa yhtä oikeaa todellisuutta, vaan useita, eri tavoin rakentuvia todellisuuksia. Tämän vuoksi konstruktivismissa ei voi ajatella, että tutkimuksessa olisi mahdollista päästä objektiiviseen totuuteen, vaan tutkimus tuottaa näkökulmia todellisuudesta. (Heikkinen 2002, 187.)

“Konstruktivisen näkemyksen mukaan tieto syntyy ja kehittyy, kun saatu informaatio muuttaa ihmisen tiedollista konstruktioita (Kauppila 2007, 100).” Koska tieto on ihmisen luoma konstruktio siitä informaatiosta, jota on saatu, tiedolta ei voi vaatia, että se olisi totta, sillä totuus monista asioista on usein suhteellista. Näin ollen myös väärä tai puutteellinen tietokin on tietoa. Mikään tieto ei ole lopullista, saati täydellistä. Tieto rakentuu monimutkaisesta

sosiaalisesta kudelmasta, johon sisältyy erilaisia sosiaalisen vuorovaikutuksen muotoja. Tieto ei siis ole yksityistä, eikä sen hankkiminen ole yksilösuoritus. Se liittyy sosiaalisiin rakenteisiin ja sosiaalisiin suhteisiin. Se tieto, jota pidetään tietona, on kulkenut ja muodostanut pitkän ketjun, jolle toiset ovat antaneet omat merkityksensä ja vasta tämä merkityksen antaminen tekee tiedosta tavoiteltavaa. (Kauppila 2007, 100–101.)

Toinen sosiokonstruktivismiin tärkeä periaate on, että tieto on suhteellista. Tämä periaate pohjaa siihen oletukseen, että todellisuudesta on hankalaa saada varmaa tietoa. Konstruktivisen näkökulman mukaan tiedon muodostaminen on ihmisen sisäinen prosessi ja näin ollen tietoa voi ”omistaa”. Kaupilan (2007) mukaan tiedon suhteellisuus johtuu ihmisen älyllisestä suhteellisuudesta sen lisäksi, että totuudelle ei ole voitu asettaa pysyviä kriteereitä. Ihmisten on siis hyväksyttävä sellainen asiain tila, jossa jokainen on enemmän tai vähemmän oikeassa. (Kauppila 2007, 102–103.)

Konstruktivismiin mukaan uusi tieto rakentuu aina aikaisemman tiedon ja kokemusten pohjalta. Näin ollen yksilön näkemykset asioista muuttuvat jatkuvasti tiedon kertyessä ja kokemusten karttuessa. Tieto ei siis ole staattisessa tilassa vaan se on ”kertomusten kudelmä”, joka saa uutta aineistoa kulttuurisesta tarinavarannosta ja yhdistyy siihen myös takaisin (Kauppila 2007,). Siten voisi esimerkiksi ajatella, että käsitykset tyttöydestä ja naiseudesta, ja näiden käsitysten esitystavat muuttuvat ajassa.

Narratiivisuudella voidaan viitata myös tutkimuksen aineiston laatuun (Heikkinen 2002, 189). Polkinghorne (1995) jaottelee aineiston tuottamisen kolmeen eri tapaan: numeerinen, lyhyet sanalliset vastaukset ja kerronta (Polkinghorne 1995, 6). Kerrontaan perustuvaa aineistoa ovat muun muassa haastattelut ja kirjalliset vastaukset, joissa tutkittava saa kertoa käsityksensä omin sanoin. Narratiivista aineistoa ovat myös sellaiset dokumentit, joita ei ole alun perin tuotettu tutkimusta varten. Tällaisia dokumentteja voivat olla vaikkapa päiväkirjat tai elämäkerrat. (Heikkinen 2002, 189.) Oma aineistoni, lastenkirjat, lukeutuu tähän kategoriaan.

Yksinkertaisimmillaan narratiivinen aineisto on siis kerrontaa, jonka ei tarvitse välttämättä olla edes ehyttä ja juonellista, joko kirjallisesti tai suullisesti esitettyä. Jos narratiivista aineistoa tarkastellaan vaativammin, voidaan edellyttää, että aineistolla on kertomuksen tunnuspiirteitä, kuten juoni, sekä alku, keskikohta ja loppu. Narratiiviselle aineistolle ominaista on myös, että sitä ei voi tiivistä numeroiksi tai kategorioiksi, vaan se vaatii tulkintaa. (Heikkinen 2002, 189–190.)

Hännisen (2018) mukaan narratiivisessa aineistossa olennaisinta on se, että aineistosta pystyy jollain tapaa löydettävissä tarinallinen merkitysrakenne. Hän jakaa narratiivisen tutkimuksen aineistotyytit helpoimmasta vaikeimpaan sen perusteella, miten helposti niistä on löydettävissä selvärajainen, ajallisesti etenevä kertomus. (Hänninen 2018, 192.) Omassa tutkimuksessani narratiivisuus tulee selkeimmin esille juuri aineistossa.

Bruner (1986) erottelee kaksi toisistaan poikkeavaa tietämisen tapaa. Nämä tavat ovat narratiivisen tiedon muoto ja paradigmaattisen tietämisen muoto. Narratiivinen tietäminen on johdonmukaisesti etenevän kertomuksen tuottamista. Paradigmaattinen tietäminen taas on täsmällistä ja muodollista ja sille on tyypillistä käsitteiden täsmällinen määrittelemine ja luokittelujen tekeminen. Molemmat tavat tuottavat pätevää, joskin laadultaan erilaista, tietoa. (Heikkinen 2002, 191.)

Brunerin tietämisen tavan erottelujen perusteella Polkinghorne (1995) on jakanut narratiivisen aineiston käsittelyn kahteen kategoriaan: narratiivien analyysi ja narratiivinen analyysi (Polkinghorne 1995, 5–6). Narratiivien analyysissa ajatuksena on luokitella kertomuksia esimerkiksi tapaustyyppien tai kategorioiden avulla, kun taas narratiivisessa analyysissa pyritään tuottamaan uusi kertomus aineiston kertomusten pohjalta (Heikkinen 2002, 191). Narratiivien analyysi linkittyy paradigmaattiseen tietämiseen aineiston luokittelun ja tapaustyyppihin ja kategorioihin jäsentelyn kautta. Narratiivisessa analyysissä taas pohjataan narratiivisen tietämisen tapaan, jolloin erottelun sijaan pyritään eräänlaiseen synteesiin.

3.4 Representaatio

Käytän tutkielmassani representaation käsitettä analyysivälineenä. Representaatio on työssäni sekä teoria että käsite erittelyä varten. Susanna Paasonen (2010) määrittelee representoimisen edustamiseksi ja kuvaamiseksi. Hänen mukaansa representaatio tarkoittaa symboleja, jotka viittaavat johonkin muuhun ja edustavat sitä. Representaatio on Paasonen mukaan toisaalta myös toimintaa ja tekoja, jotka viittaavat merkityksenantoon. (Paasonen 2010, 40.) Myös Leena-Maija Rossi (2010) määrittelee representaation edustamisen ja esittämisen kokonaisuudeksi (Rossi 2010, 261). Stuart Hall (1997, 28) määrittelee representaation merkityksen tuottamiseksi kielen kautta.

Puhuttaessa representaatioiden ja todellisuuden välisestä suhteesta esille nousee väistämättä ajatus representaatioiden heijastavuudesta. Heijastusteoreettisen näkemyksen mukaan merkeillä toteutettavat esitykset, kuten kuvat ja tekstit, kuvastavat todellisuutta peilin tavoin. Jos noudatetaan tätä ajatusta, representaatiot on helppo asettaa hierarkkiseen suhteeseen ”todemman” todellisuuden kanssa. Rossin (2010) esimerkki tästä hierarkkisuudesta on sanonta ”Mutta nehen ovat vain kuvia!”. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, koska näiden kuvien yhteiskunnalliset seuraukset, kuten kurinalaiset ruumiit, kumoavat sanan ”vain”. Jos representaatiot ovat pelkkiä heijastuksia todellisuudesta, voidaan myös arvioida, heijastavatko ne todellisuutta ”oikein”. Feministisen elokuva- ja televisiotutkimuksen varhaisessa vaiheessa keskusteltiin ”hyivistä” ja ”huonoista” naiskuvista. Heijastusteoria on saanut osakseen kovaa kritiikkiä sekä visuaalisen kulttuurin tutkimuksessa, että kulttuurintutkimuksessa yleisesti. (Rossi 2010, 267–268.) Omassa tutkimuksessani en yhdy heijastusteoriaan, vaan sen kritiikkiin.

Representaatio on uudelleen esittämistä. Usein representaatio määritellään siten, että representaatio on yhtä aikaa esittävä, edustava ja tuottava. Susanna Paasonen (2010) käyttää tässä esimerkkinä Miss Suomea: representaatio, vaikkapa valokuva, esittää Miss Suomea ja samalla se myös edustaa laajempaa kokonaisuutta, tässä tapauksessa koko missi-instituutiota tai jopa

naiskonventiota. Tämän lisäksi representaatio rakentaa myös erilaisia arvotuksia ja mielikuvia, eli on tuottava. Tuottavuus viittaa myös siihen, että representaatiot eivät vain heijasta yhteiskunnallisia arvoja vaan ne myös osallistuvat niiden muotoutumiseen ja kierrättämiseen. (Emt., 40–41.) Erityisesti sukupuolen representoinnista, uudelleen esittämisestä, puhuttaessa on mainittava Judith Butlerin performatiivisuus. Butlerin mukaan sukupuoli tuotetaan toistamalla erilaisia normeja arkisissa käytännöissä ja puhekäytännöissä (Pulkinen 2000, 52; Paasonen 2010, 47).

Leena-Maija Rossi (2010) esittää että puhuttaessa representaatiosta edustamisena, voidaan ajatella symbolisuhteen kautta tapahtuvaa edustamista, kuten yllä Paasonen Miss Suomi -esimerkissä. Edustamista voidaan ajatella myös konkreettisemmin, esimerkiksi kansanedustajien kansalaisten edustamisena. (Rossi 2010, 263 – 264). Myös Mikko Lehtonen (1998) kirjoittaa representaatiosta fyysisenä edustamisena ja symbolointina tai kuvaamisena. Fyysisestä edustamisesta hänkin nostaa esimerkiksi kansanedustajat. Symbolointi tai kuvaaminen taas tarkoittaa Lehtosen mukaan jonkin esittämistä jonkinlaiseksi. Lehtonen puhuu kielestä representoimisena ja tähdentää, että kohteet tulevat kielessä aina edustetuiksi, mikä tarkoittaa, että ne esitetään joko uudelleen tai toisin. Kielen symbolien ulkopuolella olevat kohteet eivät siis tule esitetyiksi sellaisinaan. Monesti uudelleen esittämisen kohteena ei ole varsinaisesti todellisuus itsessään, vaan muut todellisuutta koskevat representaatiot (Lehtonen 1998, 45–46).

Se, miten ihmisryhmiä esitetään, vaikuttaa siihen, miten heihin suhtaudutaan. Tavot suhtautua ihmisryhmiin taas vaikuttavat representaatioihin, joita ihmisryhmistä tuotetaan. Näin ollen representaatiot osallistuvat yhteiskunnallisten ja kulttuuristen arvotelmien muokkaamiseen sekä kuvastavat niitä. Representaatiot siis muuttuvat ajan myötä, vaikka niissä voidaankin tunnistaa myös historiallisia konventioita ja jatkuvuuksia. (Paasonen 2010, 45–46.) Representaatiot eivät vaikuta pelkästään siihen, miten hahmotamme muita ihmisiä ja ihmisryhmiä. Tämän lisäksi ne vaikuttavat myös siihen, miten

hahmotamme itsemme osana sitä yhteiskuntaa, ja sen sosiaalisia suhteita, johon kuulumme. (Paasonen 2010, 46.) Anu Koivunen (1995) esittää kirjoittaessaan feministisestä naiskuva-analyysistä, että sillä, miten naisia ja naiseutta representoidaan, on merkitystä sekä kulttuuriselle naiskuvulle että naisten omakuvulle (Koivunen 1995, 25). Myös Marianna Laiho ja Iiris Ruoho tuovat esiin, että se, millaisia kuvia ja tekstejä media tuottaa, vaikuttaa siihen, miten meihin suhtaudutaan ja miten näemme itsemme (Laiho & Ruoho 2005, 157).

Representaatioissa on kyse väliintulosta ja muokkauksesta. Se korostaa eroa havaitun todellisuuden ja todellisuutta esittävän välillä. (Lahti 2002, 12.) Myös Lehtonen tähdentää, että representoiminen edellyttää, että representoiva ja representoitu eroavat toisistaan (Lehtonen 1998, 45). Tähän liittyy myös Tarja Knuuttila ja Aki Petteri Lehtisen (2010) esiin nostama representaation läsnäolon ja poissaolon problematiikka. Kun jokin poissaoleva korvautuu jollakin uudella läsnäolevalla, nousee esiin kysymys siitä, kuinka se, joka edustaa poissa olevaa voi välittää poissa olevan kohteen ominaisuudet. (Knuuttila & Lehtinen 2010, 11.)

Kun tarkastellaan representaation ja sen, mitä se esittää, välistä suhdetta, on tärkeää huomioida se, että representaatiot tulevat meidän ja todellisuuden väliin. Representaation ja sen esittämän välisen suhteen kautta representaatiot linkittyvät laajempaan ideologiseen kontekstiin. Lahti (2002) lainaa kirjoituksessaan W.J.T. Mitchellä, joka toteaa representaation olevan liitoskohta, jossa ideologiset ja poliittiset kysymykset tulevat osaksi muun muassa valokuvaa, romaania tai elokuvaa. Ymmärrämme todellisuutta erilaisten representaatioiden kautta, ne tekevät maailman meille läsnäolevaksi ja luonnollistavat sen. (Lahti 2002, 12.) Harri Veivo (2010) tarkastelee representaatiota kirjallisuudentutkimuksen näkökulmasta. Hänen mukaansa kieli ja kirjallisuus ovat osa todellisuutta, eikä niiden ja maailman välillä ole eroa. Toisaalta, ajatus representaatiosta olisi mahdoton, jos esitettyä ei erotettaisi esittävästä tekstistä. Tämän vuoksi myös kirjallisuudentutkimuksessa lähdetään siitä, että esitettävä on erotettava esittävästä tekstistä. (Emt., 154.)

Representaatiot ovat poliittisia. Representaation politiikka, joka virittyy valtasuhteissa, on kamppailua siitä, mitä voidaan tehdä näkyväksi, mistä voidaan puhua ja miten voidaan puhua. Representaatiot ovat aina valtasuhteiden muotoilemia. (Rossi 2010, 263.) Representaatioita tuotettaessa tukeudutaan erilaisiin normeihin ja esityskonventioihin, jolloin kulttuuriset kuvat rakentuvat toistensa varaan (Paasonen 2010, 41). Lastenkirjallisuuden ja tyttökirjallisuuden perinne on tästä esimerkki: erilaisia tyttörepresentaatioita joko toistetaan tai haastetaan, mutta aiemmin esitetyt representaatiot vaikuttavat kumpaankin toimintaan. Tästä syystä tarkastelen myös omassa tutkimuksessani jonkin verran tyttö- ja naishahmojen kiinnittymistä kulttuuriperinteen hahmoihin. Nämä tavat, normit ja konventiot rajaavat ja muokkaavat sitä, mitä voidaan mistäkin kulloinkin sanoa, sekä rajoittavat ja mahdollistavat representaatioiden merkityksiä ja niiden ymmärtämistä. (Lehtonen 1998, 46; Rossi 2010, 263; Lahti 2002, 13.) Konventioita, joita representaatio käyttää hyväkseen, tuovat ulottuvillemme erilaiset valtasuhteet. Nämä valtasuhteet ovat muun muassa sukupuolitettuja, seksuaalistettuja sekä rodullistettuja asemia, jotka ikä ja yhteiskuntaluokka on muovannut. Mikään esitys tai edustus ei ole vallan ulkopuolinen, vaan valtasuhteet muovaavat representaatioita. (Rossi 2010, 263; ks. myös Rossi 2012; Skeggs 2014.)

Tutkimusetiikka

Vaikka aineiston kirjat ovat julkista materiaalia, on tutkimusetiikkaan tärkeä kiinnittää huomiota. Tutkimuksessa etiikka koskee kaikkea aineiston keruusta tulosten johtopäätöksiin, ja olen halunnut tuoda esiin myös tutkimusprosessiin liittyviä asioita, kuten omia tunteita (tutkimusetiikasta ks. Kuula 2006). Tulkinnessa tutkija käyttää aina valtaa. Oma tutkielmani, jossa fokusoin tyttöihin ja naisiin, korostaa asiaa, josta kirjojen kirjoittajat eivät välttämättä ole olleet yhtä kiinnostuneita (ks. Lempiäinen 2003, 33). Siksi on mielestäni erityisen tärkeää tarkastella tutkijan valtaa ja merkityksellistämistä.

4 TULOKSET

Tässä luvussa esittelen analyysin tulokset noudattaen tutkimuskysymyksestä johdettujen alakysymysten logiikkaa. Tarkastelen erikseen tyttöjen ja naisten representaatioita.

4.1 Tyttöjen kielenkäyttö

Kirjojen tyttöhahmojen puhetavat ovat monimuotoiset. Tytöt eivät ole sidottuja vain tietynlaiseen tapaan ilmaista itseään verbaalisesti, vaan sekä heidän käyttämänsä puhetavat ja kieli ylipäättään vaihtelevat. Hahmokohtaisesti puhetavat saattavat olla vähemmän varioituneita, tarkoittaen sitä, että yksittäinen hahmo käyttää tarinan läpi usein samankaltaisia ilmaisuja tai puhetapoja. Tämän voisi ajatella johtuvan siitä, että lastenkirjallisuuden hahmot ovat usein jossain määrin stereotyyppisiä ja karikatyyrisiä. Tätä ajatusta tukee myös Yvonne Bertillsin (2003, 52) väitöskirjassaan esittämä ajatus siitä, että kirjallisuuden hahmot voivat leikitellä konventioilla tai stereotyypeillä.

Koska hahmojen puhetavat ovat monipuolisia, ne edustavat myös monenlaisia tapoja olla tyttö. Suurin osa tyttöjen käyttämästä kielestä on epämuodollista. Tytöt käyttävät kieltä kirjoissa enimmäkseen vertaistoveriensä tai perheenjäsentensä kanssa, joten kielen vapaamuotoisuus on luontevaa. Tyttöjen puhetavat antavat mahdollisuuksia vaihtelevaan kommunikointiin ja itseilmaisuuksiin.

-To-DEL-lakin tylsää! Miksi kukaan haluaisi vaikuttaa siviililtä, edes yhtä hetkeä! (Me Rosvolat, 37.)

-Karkit tänne! Hele karjahti matalasti. (Me Rosvolat, 51.)

-Se auttaa meitä kätevästi pääsemään pian POIS TÄÄLTÄ! (Me Rosvolat, 111.)

-Törkeää! huusi Vilttitossu. -Minulta on kielletty kaksi ja muilta vain yksi. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 5.)

Tässä Vilttitossu ja Hele tuovat ääntään, sekä fyysistä että metaforista, kuuluviin huutamalla tai muuten ilmaisemalla itseään kovaäänisesti. Näin he saavat tilaa mielipiteelleen ja huomiota kohdistettua itseensä ja haluihinsa, kuten Helen mielipiteeseen siviiliyden tylsyydestä, hänen haluunsa päästä pois Kaijan nurkista ja Vilttitossun mielipiteeseen ruokien kieltämisen epäreiluudesta. Kovaääninen puhetapa voi myös olla tapa yrittää saada valtaa ja näin ollen johtajan tai auktoriteetin asema. Helen karjaistessa matalalla äänellä ryöstötilanteessa hän pyrkii ylivoima-asemaan, pelottelun lisäksi. Auktoriteetin tavoittelusta kertoo myös Vilttitossun käyttämä puhetapa katkelmassa, jossa hän toimii, tai ainakin yrittää toimia, johtajana ja komentaa Heinähattua:

-Souda! Vilttitossu komensi.

-Me olemme juuttuneet kaislikkoon, sanoi Heinähattu. -Mitäs nyt tehdään?

-Souda kovemmin. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 16.)

Heinähattu, Hanna ja Tiina taas puhuvat neutraalisti tai hiljaa. Hiljaa puhuvien puhetta kuvataan supattamiseksi ja kuiskaamiseksi, tai neutraalisti sanomiseksi. Hiljaa tai neutraalisti puhuvat hahmot miettivät paljon, ennen kuin kertovat ajatuksiaan ääneen tai jäävät keskusteluissa ”reunalle”. Österlundin (2011) tyttömatrisissa on olemassa *reunatyttö*. Reunatyöllä tarkoitetaan tarinan sivuhenkilöä, joka on tyttöpäähenkilön kontrasti tai sijaistaa tätä. Reunatyöt ovat usein enemmän sukupuolijärjestyksen armoilla, kuin päähenkilöt. (Emt., 225; ks. myös Österlund 2005.) En kuitenkaan koe, että katkelmissa esiintyvät tytöt sopisivat täydellisesti reunatyön kategoriaan, vaikka heistä löytyy ajoittain joitain reunatyön piirteitä, esimerkiksi Heinähattun ja Vilttitossun välisen kontrastin luomisessa.

-Ilman sinua ja kampelaa me olisimme kotona, Heinähattu mutisi.

-Eihän ryynimakkaraa kukaan halua muutenkaan syödä! Vilttitossu huusi

-Minä haluan syödä suklaanappeja ja kampelaa.

-Ja minä marsipaania, sanoi Heinähattu hiljaisella äänellä. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 7.)

-Ja kaataa rehtorin kavalat aikeet, Hanna jatkoi.

-Mitkä? kysyi Pate.

-Aikeet, Hanna toisti.

-Mitä ne ovat? Pate kysyi.

-Ne... Hanna aloitti, mutta kääntyi sitten katsomaan Tuukkaa. (Ella ja kadonnut karttakeppi, 67–68.)

Vaikka Heinähattu on oikeassa ja haluaisi sanomansa perusteella näpäyttää Vilttitossua, mutiseminen paljastaa, että hän ei halua Vilttitossun kuulevan ja näin Heinähattu myös välttää konfliktin tai dialogisen keskustelun syntymisen. Tytöt tasapainottelevat ystävyysuhteissaan rehellisyyden, konfliktien välttämisen ja toisten miellyttämisen välillä (Aapola 1992, 91). Vaikka Heinähattu ja Vilttitossu ovat siskoja, katson tämän pätevän myös heidän suhteeseensa. Myös toisessa katkelmassa Heinähattulla on mielipide, jonka hän haluaisi tuoda esiin, mutta ei uskalla tai halua ilmaista asiaansa kuuluvasti. Hänen hiljaisuutensa korostuu Vilttitossun huutamisen rinnalla ja näin Heinähattun protesti jää entistään huomaamattommaksi. Hanna osallistuu ryhmän keskusteluun, mutta ensimmäisessä katkelmassa hän ikään kuin väistyy keskustelussa epävarmuuden edessä ja antaa paikkansa Tuukalle.

Joskus hiljaiset hahmot eivät oikeastaan puhu lainkaan. Heidän ajatuksensa jäävät ajatuksiksi, iso osa heidän mielipiteistään ja mietinnöistään jää ilmaisematta sanallisesti:

Heinähattu huokasi syvään. Vilttitossu ei taida ymmärtää, että me olemme haaksirikkoutuneet, hän ajatteli. Minun pitää etsiä meille ravintoa ennen kuin tulee yö, hän [Heinähattu] ajatteli. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 30.)

Nelli näytti huolestuneelta. Oli se Lennu kyllä aika pelottavan näköinen, hän mietti. Mitenkähän Riston käy? Risto ei ole koskaan pelannut jääkiekkoa. Jos hän innostuu siitä, minä joudun viettämään koko kesäloman ilman kaveria. (Risto Räppääjä saa isän, 24.)

Heinähattu ajattelee paljon, eikä useinkaan sano ajattelemiaan asioita ääneen. Hän on siis keskusteluissa usein hiljainen ja myötäilevä osapuoli tai pelkkä kuuntelija. Silti hän käy sisäistä keskustelua itsensä kanssa ja siinä hän on aktiivinen. Heinähatulla on paljon mietteitä, joten siinä suhteessa hän ei ole passiivinen. Myös Nelli ajattelee paljon. Hänen verbaalinen ilmaisunsa on vähäistä, mutta hänelläkin on aktiivinen ajatusmaailma.

Tyttöhahmot käyttävät puhetapoja myös tunteidensa ilmaisemiseen. Aineistossa mainittuja tunteita ilmaisevia puhetapoja ovat muun muassa kiljuminen, tiuskiminen ja itkuun purskahtaminen. Kiljuminen voi liittyä moneen eri tunteeseen: joskus se kertoo pelokkuudesta tai turhautumisesta, jopa vihaisuudesta. Kiljuminen voi liittyä myös innostuneisuuteen tai iloisuuteen, kuten tässä tapauksessa Helen kiljuminen:

-Vihdoinkin, Hele kiljui ja pomppi keittiössä.

-Vihdoin, vihdoin, vihdoin! Vihdoinkin olemme lähdössä. (Me Rosvolat, 110)

Tiuskiminen viittaa turhautuneisuuteen tai ärtyneisyyteen, kuten myös itkeminen. Itkeminen voi olla myös pelon tai surun ilmaisua.

-En ole mikään vanki, tiuskahdin. (Me Rosvolat, 28.)

Vilja on selvästi ärsyyntynyt, kun häntä kutsutaan vangiksi, joten hänen sanomisensa kuvataan tiuskimiseksi.

-Kadonnut, minä puhisin.

-Kadonnut! Ihan kuin olisin mennyt pihalle leikkimään ja olisin niin tyhmä etten osaisi takaisin kotiin. – (Me Rosvolat, 59.)

-Ne ei edes halua minua takaisin, sanoin raivoissani.

-Niiden mielestä on noloa, että tuli varastetuksi. Siksi ne ei laita sitä lehteen! (Me Rosvolat, 28.)

Myös tässä kappaleessa tulee esille turhautumista ja jopa raivoa. Turhautumisesta ja kasvavasta raivosta kertoo Viljan puheen kuvaaminen puhinaksi. Seuraavassa pätkässä kerrotaan jo suoraan Viljan puhuvan raivoissaan.

Vilttitossu purskahti itkuun.

-Kampelaaaa! hän uikutti. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 14.)

Tässä tapauksessa Vilttitossun itkeminen kertoo pettymyksestä: hänen kovasti haluamansa kampela pääsi karkuun kovasta yrityksestä huolimatta.

Vaikka tyttöhahmot osallistuvat keskusteluun, he eivät aina tee sitä aktiivisesti. Joissain tapauksissa heidän puhettaan kuvaillaan eräänlaisena myötäilynä tai voisi jopa sano ”kuorona”.

-Kamalaa, au, sanoi Hanna. -Au, hirveää, Tiinakin myönsi. (Ella ja kadonnut karttakeppi, 65.)

-Tosi upea, Hanna kehui. -Ihan elävän näköinen, Tiinakin myönsi. (Ella ja kadonnut karttakeppi, 7.)

Molemmissa katkelmissa Hanna ja Tiina, erityisesti Tiina, ikään kuin säestävät ryhmän mielipiteitä ja keskustelua. Tiinan kohdalla tämä tulee esiin erityisen selvästi: -kin-pääte ja myöntäminen viittaavat vahvasti myötäilyyn. Ryhmän sanomisten myötäilyyn ja toistamiseen voi tulkita kertovan halusta sopeutua ryhmään. Sinikka Aapolan (1992) tutkimuksessa tyttöjen ystävyysuhteissa tärkeintä on välttyä jäämästä ryhmän ulkopuolelle. Heille irrallisuus ei merkitse vapautta vaan yksinäisyyttä. Silti ylenpalttista myötäilyä ei katsota ryhmässä hyvällä. (Emt., 90–91.)

Huolimatta siitä, että joissain tilanteissa tytöt myötäilevät muita, he osaavat myös kyseenalaistaa ja käyttää omaa päättelykykyään.

-Mitä varten minun piti muuten hävitä se peli? minä [Vilja] kehtasin lopulta kysyä uudestaan. (Me Rosvolat, 67.)

-Pitäisikö Rauha-tädille kertoa ettei Lennua ole olemassakaan? Nelli kysyi. (Risto Räppääjä saa isän, 41.)

-- Entä jos hän tunnistaa kädetkin? Nelli kysyi. (Risto Räppääjä saa isän, 46.)

-Kuudes luokka on käytävän toisessa päässä. Mihin ihmeeseen me tarvitsemme karttaa? Hanna ihmetteli. (Ella ja kadonnut karttakeppi, 102.)

-Eikö opettaja ihmettele, kun me olemme niin hiljaisia? Tiina kysyi. (Ella ja kadonnut karttakeppi, 80.)

Vilja ihmettelee Kallelle, miksi hänen piti hävitä noppapeli Hurja-Kaarlolle tarkoituksella. Muut tietävät, että Kaarlolle on hävittävä hänen itsetuntonsa pönkittämiseksi, mutta Vilja ei ole tätä hoksannut. Hänen kysymyksensä tässä tapauksessa kertoo jonkinlaisesta naiiviudesta ja toisaalta myös siitä, että hän kyseenalaistaa olemassa olevat käytännöt ja niiden tarpeellisuuden. Nellin

kysyminen valeasuisen Lennun paljastamisesta Rauhalle paljastaa Nellin päättelykyvyn. Hän ymmärtää huijauksen heikkouden ja tuo ymmärryksensä esille kysymällä. Sekä Hannan että Tiinan ihmettely ja kysymykset kertovat heidän älykkyydestään. Hannan tapauksessa hän tuo esille itsestänselvyyden, jota muut eivät ole tulleet ajatelleeksi. Tiina taas kyseenalaistaa ryhmän suunnitelman käyttää pystyyn tuettuja vaatteita valeoppilaina opettajan hämäämiseksi. Tässäkin tapauksessa on selvää, että hämäys ei tule onnistumaan mutta Tiina on ainoa, joka kyseenalaistaa. Vaikka Hanna ja Tiina ovat molemmat oikeassa, he eivät kuitenkaan tuo asiaansa esille kovin itsevarmasti vaikkapa toteamalla. Kysyminen kertoo siis heidän kohdallaan myös epävarmuudesta.

Tytöillä on aineistossa paljon erilaisia mahdollisia puhujanpaikkoja. He voivat olla aktiivisia toimijoita keskustelussa tai passiivisempia, sivummalta osallistujia. Hiljaisuus ja äänekkyys eivät tässä tapauksessa liity kulttuurisiin stereotypioihin. Tyttöhahmot rikkovat perinteistä kulttuurisia stereotypioita ja odotuksia tyttöyden ja tyttöjen hiljaisuudesta (ks. Gordon 2001). Näin ollen voisi ajatella, että kirjoissa tehdään aktiivista sukupuolipolitiikkaa. Tyttöhahmoja ei myöskään vangita pelkästään hiljaisiksi tai äänekkäiksi, vaan yksi hahmo voi tilanteesta riippuen ilmaista itseään kummalla tahansa tavalla. Hiljaiset tytöt liittyvät tässä tutkimuksessa aikaisemmin mainittuun hiljaisten ja kuuliaisten tyttöjen kaanoniin, esimerkiksi Peppi Pitkätossussa esiintyvän Annikan seuraan (ks. Österlund 2011).

4.2 Tyttöjen suhde muihin

Yksikään kirjojen hahmoista ei ollut yksinäinen toimija. Jokainen hahmo oli osa ryhmää tai pienempää tiimiä. Osana ryhmää hahmoista löytyy kuitenkin erilaisia rooleja tai jäseniä. Jotkut hahmoista sulautuvat ryhmään: he eivät juurikaan nouse joukosta johtajiksi eivätkä myöskään eristäydy muusta ryhmästä. He eivät nouse esille yksilöinä, vaan myötäilevät muita ryhmäläisiä. Sulautujat ovat aina melko lailla huomaamaton osa ryhmää.

Meidän oli siis suoritettava tehtävä sellaisena kuin olimme: Tiina tavallisena --. (Ella ja kadonnut karttakeppi, 100.)

Tässä Tiina osallistuu ryhmän toimintaan, mutta hän ei nouse millään lailla erityisenä esille. Hänen toimijuutensa kuvaus tavallisena tilanteessa vahvistaa tätä kuvaa.

Tyttöjä representoidaan myös hahmoissa, jotka toimivat johtajina suhteessa muihin. He toimivat muille ryhmän jäsenille oppaana ja opettajina, sekä suunnittelivat ja toimeenpanivat erilaisia suunnitelmia. Johtajat hyödynsivät usein myös omia vahvuuksiaan.

-Jos paita on keltainen, pitää odottaa. Vihreä paita tarkoittaa sitä, että saa mennä ja punainen, että ei missään nimessä kannata häiritä, minä selitin kärsivällisesti. (Ella ja kadonnut karttakeppi, 6.)

-Eikö me keksittäisi jotain muuta. Ryöstetään kokonainen vaateliike niin päästään helpommalla, minä [Vilja] sanoin (Me Rosvolat, 90.)

-Keksitään joku suunnitelma, minä [Vilja] sanoin. -Mietitään vaihtoehdot läpi ja ehdotetaan sitä parasta. (Me Rosvolat, 160–161.)

-No niin, nyt menee jo vähän sinne päin, Hele sanoi takaani. Hän oli katsonut heittelyäni jo jonkun aikaa. (Me Rosvolat, 60.)

Tässä tapauksessa Ella opastaa jopa rehtoria, joka on valta-asetelmassa häntä huomattavasti ylempänä. Tämä kertoo rohkeudesta, joka ominaisuutena liitetään usein johtajuuteen. bell hooks (1989) kirjoittaa ”takaisin puhumisesta” (talking back), jonka hän määrittelee puhumisena auktoriteetille kuin vertaiselleen. Myös hooks sanoo tällaisen toiminnan olevan uskaliaista ja rohkeaa (emt., 5). Vilja toimii oppaana ehdottaessaan Rosvoloilta parempaa, tai kokonaan uutta, suunnitelmaa

ja ottaa näin johtajan aseman. Viljan vahvuuksia ovat suunnittelu ja kokonaisuuksien hahmottaminen, joten on luonnollista, että hän käyttää näitä taitoja johtaja-aseman lunastamisessa. Hele puolestaan toimii ajoittain johtajana suhteessa Viljaan. Hän opettaa Viljaa rosvojen tavoille, esimerkiksi heittämään veistä ja myöhemmin hän opettaa Viljalle myös erilaisia ryöstöjä. Hele on siis Viljan johtaja sellaisissa asioissa, joissa on itse asiantuntija.

Tytöt voivat ottaa myös eräänlaisen aikuisen roolin. Aikuisuuteen kuuluu tietynlaista johtajuutta ja päätäntävaltaa muiden puolesta. Yleensä tällöin oikeita aikuisia ei ole paikalla (tai he ovat jollakin tavoin kyvyttömiä toimimaan tilanteessa aikuisina). Aikuisen rooliin kuuluu vastuunkanto muista ryhmän tai tiimin jäsenistä, joustavuus sekä ryhmän omatuntona ja oppaana toimiminen. Aikuisen roolissa oleva tyttö saattaa esimerkiksi muuttaa toimintaansa jonkun muun ryhmän jäsenen tarpeiden mukaan tai huolehtia perustarpeiden, kuten syömisen, tyydyttämisestä. Aikuisen roolin omaksuva tyttö on yleensä jollain tapaa valta-asetelmassa muiden yläpuolella. Hän saattaa olla perheensä vanhin lapsi tai esimerkiksi älyllisesti lahjakkaampi kuin ryhmän muut jäsenet.

-Anna minulle yksi, kun sinulla on vielä niin monta, Vilttitossu sanoi.

-En anna, sanoi Heinähattu. Vilttitossu alkoi itkeä.

-No, siinä on, Heinähattu sanoi ja pani Vilttitossun kouraan yhden. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 29.)

-Vilttitossu, syömään! Heinähattu huusi. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela 31.)

Istuimme Helen kanssa keinussa. Kannettava tietokone keikkui polvieni päällä. Olin juuri opettanut, miten hän sai tilattua lisää tarroja rosvoautoon ja miten ne sai maksettua Kaijan pankkitunnuksilla. (Me Rosvolat, 172.)

-Tämä ei ole keikka, minä [Vilja] sanoin heille neljättä tai viidettä kertaa. Seisoin kuumalla parkkipaikalla heidän edessään kuin sotajoukon

komentaja. -- -Hele, puukko pois, minä sanoin. -Sanokaa nyt kaikki itsellenne ääneen ja yhdessä: tämä ei ole keikka. (Me Rosvolat, 201.)

Heinähattu ottaa näissä kahdessa katkelmassa vanhemman tai huoltajan roolin antaessaan Vilttitossulle yhden omista suklaanapeistaan, vaikka Vilttitossu on jo syönyt kaikki omansa, tämän harmistuessa ja kutsuessaan Vilttitossua ruokapöytään. Heinähattu huolehtii siis Vilttitossun perustarpeista. Vilja puolestaan ottaa vanhemman roolin opastamalla Heleä, itseään yleensä pätevämpää ja myös vanhempaa hahmoa, käyttämään tietokonetta ja pankkitunnuksia. Opastettavan asian arkipäiväisyys vahvistaa vanhemman roolia, Vilja opettaa Helelle nykyelämän perustaitoja kuten vanhemmat opettavat lapsilleen. Viimeisessä katkelmassa Vilja vie Rosvolat kauppaan ja teroittaa heille, että kaupasta ei saa varastaa. Näin hän toimii Rosvoloiden omatuntona ja opettaa heille mikä on oikein ja mikä väärin. Viljan fyysinen positio ja asento, joita kuvaillaan sanoin ”sotajoukon komentaja”, antavat myös kuvan jonkinlaisesta joukon johtajasta ja siitä, että Vilja on vastuussa Rosvoloiden toiminnasta.

4.3 Tyttöjen toiminta

Vaikka tyttöhahmot ovat kaikki vahvasti osa ryhmää, heidän toimintansa ei ole pelkästään ryhmän hyötyä tukevaa. Toiminnan kautta hahmoista piirtyy usein melko itsenäinenkin kuva, höystettynä yhteistoiminnalla ja muiden huomioimisella. Tytöt sanovat, mitä ajattelevat ja tekevät, niin kuin haluavat. He myös uskovat olevansa aina oikeassa ja toimivat, ennen kuin ovat ehtineet ajatella toimintansa seurauksia. Näin ollen he myös päätyvät erilaisiin seikkailuihin. Nämä asiat ovat perinteisistä tyttöihanteista ja -kuvauksista poikkeavia.

-Hyi, sanoi Vilttitossu. -Minä inhoan papuja. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 3.)

-Ei rantaan saa mennä, Heinähattu huusi. Vilttitossu asteli määrätietoisesti veneen luo ja irrotti puun ympäriltä veneen köyden. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 11.)

-Et sinä kyllä mikään rosvokaan ole, Hele jatkoi julmasti. (Me Rosvolat, 29.)

-Olen minäkin ryöstänyt avoauton niin että pudottauduin suoraan eteen puusta, Hele sanoi.

-Niin olet, Hilda sanoi hyytäväällä äänellä.

-Etkä tee sitä enää ikinä. Oli vain hyvää tuuria, että pysähtyivät, etkä jäänyt siihen alle. (Me Rosvolat, 81.)

Ensimmäisessä katkelmassa Vilttitossu kommentoi äitinsä valmistamaa ruokaa tyyneään sävyyn ajattelematta sitä, miltä hänen äidistään saattaa tuntua. Toisessa katkelmassa hän lähtee veneellä järvelle huolimatta siitä, että jo pelkkä rantaan meno on kielletty. Vilttitossu ei puhu kohtauksessa, mutta hänen toiminnastaan voi päätellä (määrätietoinen kävely ja juuri mainitun kiellon huomioimatta jättäminen), että hän uskoo itse tietävänsä paremmin tai ei ainakaan välitä siitä, mitä hänen toiminnastaan saattaa seurata.

Helen toiminnasta kertovat katkelmat ovat samankaltaisia kuin Vilttitossun. Ensimmäisessä katkelmassa Hele kommentoi veljeään, Kallea, julmaan sävyyn, vaikka tietää, että Kallen heikko kohta on se, ettei hän ole tarpeeksi rosvomainen. Hele siis ilmaisee oman mielipiteensä piittaamatta Kallen tunteista. Toisessa katkelmassa hän kertoo yhdestä ryöstöstään, joka piirtyy erityisesti Hildan reaktion vuoksi vastuuttomana toimintana, jonka seurauksia Hele ei ole miettinyt tai hän on päättänyt jättää ne huomiotta. Sekä Vilttitossun että Helen seurauksista piittaamattomuus tuo heidän elämäänsä toimintaa ja seikkailuja ja niiden mukana jännitystä.

Aineistossa esiintyy myös aggressiivisen ja lievästi väkivaltaisen tytön kuvaus. Suora, hyökkäävä aggressio liitetään usein miehiin ja poikiin (Tarmo 1992, 289; Jokinen 2019, 24–28). Näissä tapauksissa tytöt toimivat kulttuuristen stereotyyppien vastaisesti:

-Varasta itselle oma puukko, Hele sanoi ja taklasi Kallen niin että sai puukon itselleen. (Me Rosvolat, 53.)

-Hemmetti, Heleltä pääsi. -Pyyhi tuo viimeinen. Kalle, olet kohta niihin kuollut! (Me Rosvolat 22.)

-Heinähattu on ymmärtänyt koko jutun ihan väärin, sanoi Vilttitossu ja kiskaisi Heinähattua tukasta. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 9.)

-Nyt könistetään. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 88.)

Hele toimii fyysisesti väkivaltaisella tavalla taklatessaan veljensä ja aggressiivisesti jälkimmäisessä katkelmassa uhkailemalla veljeään. Hänen kiroilunsa vahvistaa aggressiivista kuvaa. Vilttitossun toiminta on myös lievästi fyysisesti väkivaltaista hänen kiskaistessaan siskoaan hiuksista. Hän toimii myös aggressiivisesti ja uhkaavasti viimeisessä katkelmassa haastamalla toisen hahmon ”könistämiseen”, eli tappeluun. Uhkaamisen voi luokitella henkiseksi väkivallaksi.

Tyttöjen käyttämän väkivallan ajatellaankin yleensä olevan henkistä ja aggression epäsuoraa (Tarmo 1992, 289). Uhkailun lisäksi henkinen, tai psyykinen, väkivalta se voi olla esimerkiksi haukkumista, nöyryyttämistä tai joukosta pois sulkemista (Karkulehto & Rossi 2017, 12). Myös aineistoni tyttöhahmot käyttivät henkistä väkivaltaa. Joidenkin hahmojen käyttämä väkivalta on melko usein toistuvaa ja vakavampaa verrattuna erityisesti aineistossa

esiintyvään lievimpään henkiseen väkivaltaa, jonka voi näkökulmasta riippuen tulkita pelkäksi riitelyksi tai erittäin lieväksi väkivallaksi.

-Joo kuitenkin, kun olet siinä auton vieressä ja pitäis sanoa kädet ylös, alat itkemään, totesi Hele -- (Me Rosvolat, 11.)

-Sori sitten, vanki, Hele sanoi, haki puukon puusta ja pamautti toisen täysosuman edes tähtäämättä. Asia tuli selväksi: minulla oli ollut edellisiltana tuuria. Pelkän juttelun sijaan Hele olisi voinut heittää minut hihasta kiinni puunrunkoon. (Me Rosvolat. 28.)

-Tekopyhä havukka, minä [Vilja] sanoin, kun kukaan ei pitänyt minun puoliani. (Me Rosvolat, 10.)

Kuten katkelmista voi tulkita, erityisesti Hele käyttää henkistä väkivaltaa. Ensimmäisessä katkelmassa hän pilkkaa ja nöyryyttää veljeään Kallea sen jälkeen, kun Kalle on ilmaissut halukkuutensa osallistua ryöstöön. Kalle on perheen nuorin ja Hele tietää sen vaivaavan häntä, joten itkemisellä pilkkaaminen on tarkoituksellista. Toisessa katkelmassa Hele haukkuu Viljaa vangiksi, vaikka Vilja on juuri ilmaissut, ettei pidä haukkumasanasta. Myös Hilda, Helen äiti on kieltänyt käyttämästä vankia haukkumasanana. Sen lisäksi, että Hele jatkaa Viljan piinaamista sanallisesti, hän myös uhkaa häntä fyysisellä väkivallalla. Tämä ilmaistaan suoraan katkelmassa: jos Hele haluaisi, hän voisi heittää puukkonsa todella tarkasti mihin vain.

Viljan katkelmassa väkivalta ei ole vakavimmalla asteella. Hänen tekemisensä voisi luokitella myös sisarusten väliseksi riidaksi mutta ennen katkelmaa kerrotut asiat vaikuttavat tilanteen sävyyn. Vilja kokee, että hänen siskonsa pääsee tekemiensä vääryyksien kanssa kuin koira veräjästä ja hän itse joutuu aina syntipukiksi. Näin käy myös katkelman tilanteessa. Vilja on siis provosoitunut ja haukkumalla siskoaan hän kostaa tai hakee itselleen jonkinlaista oikeutta (ks.

Gjerstad 2010, 82). Tähän viittaisi myös katkelman osa siitä, että kukaan muu ei puolusta Viljaa, joten hänen on puolustettava itse itseään.

Aggressiivisen tyttöyden lisäksi kirjoissa representoidaan myös sovinnaisempaa tyttöyttä. Tällainen tyttö ottaa muut huomioon ja ajattelee heidän parastaan, usein ennen itseään. Hän on kohtelias ja ystävällinen ja yrittää ohjata muita toiminaan samoin. Hän on usein myös hiljainen ja noudattaa sääntöjä ja ohjeita.

Voi ei, olemmeko me erakkosaarella, Heinähattu pelästyi. Onko tämä se saari, josta isä ja äiti ovat kertoneet? Hehän sanoivat, että täällä kummittelee! Meidän täytyy päästä täältä äkkiä pois, mutta minä en saa säikäyttää Vilttitossua. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 48.)

-Kiitos, sanoi Vilttitossu.

-Vaikka olisin minä voinut kaksikin syödä. Heinähattu tönäisi Vilttitossua. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 100.)

Heinähattu kiitti mustikkapiirakasta ja lähti sitten Kattilakosken talolle päin. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 10.)

Tosi upea, Hanna kehui. (Ella ja kadonnut karttakeppi, 7.)

Se on totta. Opettaja parka. Hän joutuu opettamaan tyhjää luokkaa pelkällä naposteluporkkanalla, Tiina säählitteli. (Ella ja kadonnut karttakeppi, 67.)

Haluaisitko sinä uuden isän? Nelli kysyi. (Risto Rämpääjä saa isän, 20.)

Tässä Heinähattu huolehtii Vilttitossusta, ja siitä, että tämä ei pelästyisi, vaikka on itsekin peloissaan tilanteen vakavuudesta. Hän myös yrittää ohjata Vilttitossun toimintaa kohteliaampaan suuntaan, kun Vilttitossu antaa ymmärtää, että piirakkaa oli tarjolla liian vähän. Kohteliaisuus tulee esille Heinähattun kiittäessä

Alibullenin neitejä mustikkapiirakasta ennen lähtöään. Hanna taas osoittaa ystävällisyyttä kehumalla opettajansa piirustustaitoja, vaikka lopulta käy ilmi, että hänen taitonsa ovatkin oikeastaan melko kehnot. Tiinan tapauksessa hän tuntee sääliä opettajaa kohtaan, mikä kertoo siitä, että hän huolehtii opettajasta ja haluaa tämän parasta. Nelli taas osoittaa välittävänsä ja ajattelevansa Riston tunteita kysymällä tältä mielipidettä uuden isän hankkimisesta.

Kekseliäisyys, nokkeluus sekä eräänlainen oveluus tai viekkaus tulevat myös esille aineiston tyttöhahmojen toiminnassa.

-Kuulkaas, minä sanoin, kun rosvoauto oli pakattu ja olimme matkalla kohti uutta määränpäättä.

-Mitäs sanoisitte, jos tehtäisiin yksi isompi keikka? –

-Kuunnelkaas, minä sanoin ja aloin selittää heille. –

-Apua, minä sanoin teeskennellen. -Pistäkää tuo ase pois. Olen tehnyt ihan kaiken, mitä te käskitte. -Isä ja äiti, teidän on pakko totella. Minä olen täällä ihan hengenvaarassa. (Me Rosvolat, 74.)

-Isi oli ihan hirvittävän kiva, kun suostui tähän, sanoin henkäisten. Esitin tyhmempää ja kiltimpää kuin olin. (Me Rosvolat, 78.)

-Elvi-täti, Nelli sanoi herttaisella äänellä. -Minulla on kauhea nälkä, kun isä ja äiti ovat ylitöissä. Minä en ole pitkään aikaan syönyt sipattia. -- - Tekisi, Nelli keksi. -Se on niin kamalan hyvää. (Risto Räppääjä saa isän, 72.)

Vilttitossu saa kohta auringonpistoksen, kun hän onkii tällaisessa paahteessa, Heinähattu huolestui.

-Vilttitossu! Heinähattu huusi. -Risto Roopenpoika teki itselleen banaaninlehdistä aurinkohatun.

-Tehdään mekin, sanoi Vilttitossu. -Onko täällä banaaneja?

-Ei ole, sanoi Heinähattu ja katseli ympärilleen. Mistä voisi tehdä hatun, Heinähattu mietti. -- Banaaninlehtihän on iso, Heinähattu mietti. Minunkin pitää löytää suuria lehtiä. -- Minä teen Vilttitossulle saniaishatun! (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 43.)

Vilja representoi kahdessa ensimmäisessä katkelmassa kekseliäisyyttä ja viekkautta. Hän keksii keikkasuunnitelman, jolla hän näpäyttää vanhempiaan ja hyödyttää Rosvolaita, sekä manipuloi vanhempiaan puhelimesta huijaamalla olevansa vaarassa. Tämän lisäksi hän tietää, että esittämällä tyhempää ja kiltimpää kuin on, hän pystyy saamaan haluamansa helpommin periksi ja käyttää tätä tietoa hyväkseen. Nelli taas keksii, että uskottelemalla Elville pitävänsä tämän ruuasta, hän saa Elvin hämättyä pois Riston tieltä. Heinähattu ilmentää enemmän nokkeluutta kuin oveluutta. Hän muistaa lukeneensa banaanihatusta ja hoksaa myös yhteyden banaaninlehtien ja saniaisten välillä. Sen lisäksi hän pystyy myös valmistamaan keksimänsä hatun.

Tyttöhahmojen toimintaa kuvataan fyysisesti aktiiviseksi. Heidän ruumistaan ei juurikaan kuvailla, vain sitä, mitä he sillä tekevät. Tiia Pappila on tutkinut pro gradussaan Disneyn prinsessojen toimijuutta 2010-luvun prinsessasaduissa. Myös yksi hänen tutkimustuloksistaan oli, että saduissa luodaan prinsessoista kuvaa fyysisesti aktiivisina toimijoina. (Pappila 2018, 38.) Pappila kirjoittaa liikeverbeistä, ”jotka kuvaavat omavoimaista ruumiin liikettä” (emts.). Tällaisia verbejä esiintyy myös omassa aineistossani sellaisissa lauseissa, joiden katson kertovan hahmojen fyysisestä aktiivisuudesta. Näitä verbejä on esimerkiksi seuraavissa katkelmissa:

-- Vilttitossu ahtoi suuhunsa suklaanappeja. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 7.)

Heinähattu hyppäsi rantaan, Vilttitossu loikkasi perässä onki kädessään. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 25–26.)

Kuvaus Vilttitossun syömisestä on erittäin fyysinen. Ahtaaminen liitetään yleensä rankkoihin fyysisiin tehtäviin, kuten laivan ahtaamiseen. Syömistä ei välttämättä yleensä mielletä kovin fyysiseksi toiminnaksi, joten sen kuvaaminen sanalla, joka herättää vahvoja ruumiilliseen työhön liittyviä mielikuvia, kertoo jollain tapaa fyysisyyden arkisuudesta Vilttitossun toiminnassa. Tämä ilmenee myös seuraavassa katkelmassa, jossa esiintyvät sekä Vilttitossu että Heinähattu. Heidän tapaansa liikkua ja edetä kuvataan fyysisillä sanoilla, he eivät vain poistu veneestä tai astu rantaan, he hyppäävät ja loikkaavat. Anu Kuukka viittaa väitöskirjassaan Katherine Backett-Milburnin (2000) ajatukseen siitä, että lasten tavasta liikkua ja leikkiä seuraa luonnollisesti heidän ruumiinsa kunnossa pysyminen (Kuukka 2015, 41).

-Hyvä on, Hurja-Kaarlo sanoi. -Taistelija Hele Rosvolan pyynnöstä: -- 5) Hyvä kunto. Rosvovous on vaativaa hommaa, jossa työskennellään nopeasti ja paineen alla. Tämä edellyttää – (sic) (Me Rosvolat, 36.)

Hele juoksi veteen ja alkoi kroolata siellä täydellistä, lähes äänetöntä kroolia. (Me Rosvolat, 18.)

-Ei sinne päinkään, Hele sanoi, eikä vaikuttanut tippaakaan hengästyneeltä. (Me Rosvolat, 93.)

-Jep, hän [Hele] sanoi, laittoi kiikarit kaulaansa, lällärin takataskuunsa ja hyppäsi keveän näköisellä heilautusheitolla alas. (Me Rosvolat, 93.)

Toisin kuin Heinähatun ja Vilttitossun, Helen fyysisyys ei ole pääasiallisesti sattumanvaraista, muun toiminnan ohessa tapahtuvaa toimintaa vaan se on usein itse päätoiminta. Ensimmäisessä katkelmassa Helen esittämä vaatimus hyvän kunnon lisäämisestä listaan rosvon tärkeimmistä ominaisuuksista kertoo, että fyysisyys ja ruumiista huolehtiminen ovat hänelle tärkeitä. Tämä näkyy myös seuraavassa katkelmassa. Helen innokkuus aktiviteettia kohtaan ilmenee siinä,

että hän juoksee veteen. Kuvaus hänen kroolauksestaan kertoo myös, että hän on joko harjoitellut sitä paljon tai sitten hän on luonnollisesti lahjakas tai mahdollisesti molempia. Samaa kertoo myös kohta, jossa hän ei ole lainkaan hengästynyt. Joka tapauksessa, fyysinen toiminta on hänelle tärkeää. Helen fyysisyydessä on tarkoituksenmukaisuuden ja tavoitteellisuuden lisäksi jotain samaa kuin Heinähatun ja Vilttitossun fyysisyydessä. Myös Helen ruumiillisuus vaikuttaa olevan arkista, sellaista, että siitä ei tarvitse aina tehdä numeroa. Hän hyppää puusta epäröimättä.

Ruumiillisuus näkyy hahmoissa muillakin tavoin kuin pelkästään kehosta huolehtimisena ja liikkumisena. Tunteiden ilmaisu kehon avulla on myös läsnä hahmojen toiminnassa:

Risto ja Nelli seisoivat uhmakkaana Rauhan edessä. (Risto Rämpääjä saa isän, 20.)

Nelli katsoi Rauhaa vihaisena. (Risto Rämpääjä saa isän, 24.)

Tässä Nelli ilmaisee itseään kehollaan. Vaikka hänen asentoaan ei kuvailla tarkasti, pelkkä seisominen ja uhmakkuus yhdessä luovat tietynlaisen mielikuvan Nellin kehosta kyseisellä hetkellä. Kohtauksen verbaalisten viestien puute korostaa myös ruumiin asemaa ja merkitystä tilanteessa.

On kiinnostavaa, että yksikään tyttöhahmoista ei representoinut kulttuurista stereotypiaa ”prinsessamaisesta” työstä. Välillä tyttöhahmojen toiminta jopa aktiivisesti rikkoo tätä kuvaa:

-Onko pakko olla yötä? Hele kysyi ja tupeerasi uudelle barbille mohikaanikampausta. (Me Rosvolat, 96.)

Sanoi Hele mitä tahansa, hirtettyjen barbien ketju sivuikkunoissa toi autoon melkoisen määrän uskottavuutta. (Me Rosvolat, 116.)

-Sen likan on parempi oppia heti, että jos näyttää barbilta ja on näin suuret siniset silmät eikä yhtään omaa tahtoa, tulee varmasti varastetuksi. Oppii sekin vähän asennetta! (Me Rosvolat, 96.)

Barbit ovat isossa osassa Helen kapinaa kulttuurisen ihannenaisen kuvaa vastaan. Marjatta Kallialan (1999, 156) mukaan barbin pääasiallinen tehtävä on olla kaunis. Ulkonäön lisäksi barbi on yleisesti länsimaisessa kulttuurissa ihannenaisen malli myös muilla tavoin. Huolimatta siitä, mitä barbi tekee, hän on aina korostetun feminiininen, yleensä perinteisellä tavalla. Kun Hele tupeeraa barbille irokeesia ja piirtää niille tatuointeja, hän ”pilaa” barbin ulkonäön. Hän siis tuhoaa tämän ihannenaisen tärkeimmän ominaisuuden ja näin ilmaisee aktiivisesti mielipiteensä ja kapinansa. Hele on myös ripustanut barbeja auton sivuikkunoihin, kuin hirtettyinä. Ripustamalla barbit näkyville ja kapinoimalla julkisesti, Helen kapina vain vahvistuu. Fyysisen pilaamisen lisäksi Hele ilmaisee halveksuntansa barbia ja sen edustamaa naiskuvaa kohtaan sanallisesti. Vilja harmittelee barbin varastamista nuorelta tytöltä, mutta Hele toteaa, melkein kuin opetuksena, että ilman asennetta kauniit ja passiiviset barbit tulevat kokemaan kovan kohtalon.

Barbin lisäksi Helen halveksunta kohdistuu muuhunkin feminiiniseen ja tyttömäiseen, ”prinsessuuteen”.

Terä oli kahdelta puolelta teroitettu, mutta se oli kuvioitu: sitä kiersivät kaiveruksin tehdyt kukkaset ja kasviköynnökset. -Tyttöveitsi, Hele tuhahti. (Me Rosvolat, 114.)

Hain autolta muistikirjani ja kestin sen, että Hele nauroi pilkallisesti sen pinkille kannelle ja kukkakuvioille. (Me Rosvolat, 20.)

-Kiitos kulta, Hilda sanoi ja pörrötti ohikulkevan Helen tukkaa. Hele kiemursi alta pois, mutta minä näin hänen naamastaan, miten onnellinen hän oli. (Me Rosvolat, 55.)

Ensimmäisessä ja toisessa esimerkissä Hele kanavoi halveksuntansa esineisiin, joiden ominaisuudet liittyvät tyttömyyteen. Viljan saama veitsi on koristeltu kukin, kuten myös hänen muistikirjansa. Sen lisäksi muistikirja on pinkki. Helen paheksunnasta veistä kohtaan kertoo hänen tuhahtuksensa. Tuhahtus yhdistettynä ”tyttö” sanaan kuvailevana sanana vahvistaa, että hän paheksuu veistä juuri sen tyttömaisten ominaisuuksien vuoksi. Muistikirjan kohdalla kerrotaan selkeästi, miksi Hele pilkkaa sitä. Pinkki väri ja kukkakuviot ovat yleisesti tyttöyteen liitettyjä ominaisuuksia, joten tässäkin Helen pilkka kohdistuu juuri tyttöyteen. Hele liittyy kapinoivien tyttöhahmojen perinteeseen (ks. Österlund 2011).

4.4 Tyttöjen kuvailu

Tyttöhahmojen kuvailu kirjoissa on monipuolista. Yksi osa-alue, johon kuvailut ja kuvaukset liittyvät, on hahmojen älylliset kyvyt. Suurin osa tähän liittyvistä ilmauksista antavat kuvan älykkäästä tytöstä. Sanoja, jotka kertoivat hahmojen älyllisten kykyjen puutteesta, ei käytetä. Kuitenkin joistakin tilanteista voidaan tulkita hahmojen toiminnan olevan jossain määrin järjetöntä. Tällaisten tilanteiden voidaan pitkälti katsoa kuitenkin johtuvan siitä, että hahmot ovat lapsia. Heidän älykkyystään kertovia kuvauksia tuodaan enemmän esille ja niissä hahmojen toiminta on yleensä lapsille poikkeavan älykstä.

-Eikö opettaja ihmettele, kun meillä on kaikilla ulkovaatteet päällä, vaikka istumme sisällä? Hanna tarkasteli nukkeja. Hän on aina niin järkevä. (Ella ja kadonnut karttakeppi, 79.)

-Minä olen varma, että tämä on tyttöjen pullopostia. Heinähattu on neuvokas tyttö, hän on lähettänyt hätäviestin, Hanna sanoi. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 69.)

-Tiina, mitä on emanaatio?

-Olisikohan se olevaisen virtaamista alkuoliosta, moninaisuuden syntymistä ykseydestä? Tiina arveli. (Ella ja kadonnut karttakeppi, 51.)

--Vilja auttaa meitä ajattelemaan. – (Me Rosvolat, 190.)

Hän [Hele] käveli olohuoneeseen ja avasi kannettavan. Pari viikkoa sitten olin [Vilja] kertoa hänelle, mikä internet oli, ja nyt hän naputteli salasanoja ja selaimet auki niin nopeasti että tuskin sain räpäytettyä silmiäni. (Me Rosvolat, 196.)

Kahdessa ensimmäisessä esimerkissä tyttöjen älykkyyttä kuvaillaan suoraan muiden hahmojen toimesta. Ensimmäisessä katkelmassa Ella kuvailee Hannaa järkeväksi sen jälkeen, kun Hanna on tehnyt huomion heidän hämäyksensä puutteista. Toisessa katkelmassa Hanna sanoo Heinähattun olevan neuvokas, kun tämä on hoksannut lähettää avunpyynnön pullopostilla. Kolmannessa katkelmassa rehtori kuulustelee Tiinaa ja kysyy tältä kysymyksen, johon hyvin harva aikuinenkaan osaisi vastata. Tiina kuitenkin tietää vastauksen, mikä kertoo hänen korkeasta älykkyydestään, vaikka sitä ei suoraan kuvaillakaan. Myöskään Viljan älykkyyttä ei tässä katkelmassa kuvata suoraan mutta hänestä annetaan silti fiksu kuva. Se, että hän auttaa Rosvolaita ajattelemaan, kertoo Viljan älyllisistä taidoista, sillä hän on lapsi ja suurin osa Rosvoloista on aikuisia tai Viljaa vanhempia. Viimeisessä katkelmassa on esimerkki Helen älykkyydestä. Se, että hän on parissa viikossa oppinut niin hyväksi tietokoneen ja internetin käyttäjäksi, että Vilja ei meinaa pysyä perässä, kertoo Helen kyvystä oppia nopeasti ja omaksua paljon tietoa. Hele on myös perustanut oman nettikaupan huomattuaan, että rosvoamista voi harrastaa internetissäkin.

Tyttöjä kuvataan myös itsevarmoiksi, kunnianhimoisiksi sekä päämäärätietoisiksi.

-Ei kun tosi noloa, Hele sanoi ja vilkaisi minuun. -Ei se edes ollut mikään ryöstö. Ei se ole näin helppoa. (Me Rosvolat, 52.)

-Vilttitossu sanoi, että hän potkii ja puree, jos törmää erakkoon.

-Sisukas tyttö, kehui Halise. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 79.)

Heleä hävettää suoritettu ryöstö sen helppouden takia. Hänen mielestään se antaa liian helpon kuvan rosvoamisesta. Hän ei halua mennä siitä, mistä aita on matalin, mikä tekee hänestä kunnianhimoisen. Vilttitossua kuvataan katkelmassa sisukkaaksi. Sisukkuudessa on tärkeässä roolissa jonkinlainen päämäärä. Usein sisukkuus tulee esiin tiukoissa tilanteissa, jolloin päämäärä on yleensä tilanteesta selviytyminen keinolla millä hyvänsä. Juuri tällaisen toiminnan seurauksena Vilttitossua keuhutaan sisukkaaksi.

Itsevarmuus ilmenee esimerkiksi luottamuksena omiin valintoihin. Hele on valinnut tulevaisuuden uransa, tietää mitä niihin vaaditaan ja pyrkii niitä kohti, vaikka muiden mielestä hänen tavoitteensa vaikuttaisivat epärealistisilta:

-Hele on aina tommonen, Kalle sanoi hiljaa --. -Se haluaisi, että kaikki pelkää sitä. Se haluaa isona olla punklaulaja tai tällaisen auton kapteeni ja kummassakin ammatissa on tosi tärkeää herättää pelkoa. (Me Rosvolat, 49.)

Tytöt eivät aina välitä säännöistä, saattavat olla epäkohteliaita, eivätkä he ole välttämättä kiinnostuneita siitä, mitä muut ajattelevat.

-Älä Hele tuolla lailla nimittele --.

-Sää [Hele] oot niin paha suustas, isääs tullu, Kulta-Pete sanoi --. (Me Rosvolat, 28.)

-Vilttitossu, pitäisikö mieluummin päässäsi koivunlehtihattua vai sammalhattua? Heinähattu kysyi.

-En kumpaakaan, Vilttitossu vastasi. -Minä haluan banaaninlehtihatun.

-Kun ei ole banaaninlehtiä, Heinähattu tuiskahti ja lähti etsimään hattuaineeksia saaren toiselta puolelta. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 43.)

Tässä katkelmassa on yksi monista esimerkeistä, jossa Hele nimittelee toista hahmoa. Hän siis rikkoo yleisiä kohteliaisuussääntöjä, eikä välitä siitä, miltä nimittelyn kohteesta tuntuu. Vilttitossu ajattelee vain omia halujaan, eikä lainkaan huomio Heinähattun vaivannäköä tai vastaa hänen ystävällisyyteensä. Heinähattu vastaakin tähän melkein samalla mitalla. Hän vastaa Vilttitossulle kipakasti ja jättää tämän yksin.

Jonkinlaisena vastapainona omapäisyydelle ovat kuvaukset tyttöhahmoista, joissa he pyrkivät noudattamaan ja haluavat noudattaa sääntöjä, ovat kohteliaita ja ystävällisiä, sekä kuuliaisia. Karoliina Ojanen (2011) on artikkelissaan tutkinut tallityttöjä. Tutkimuksessa kiltteys määrittynyt tyttöjen itse kertomana ”tunnolliseksi ja muut huomioivaksi olemisen tavaksi” (emt, 6). Aineistoni tyttöhahmoissa edustetaan jonkinlaista kilttiä tyttöä.

-Ei rantaan saa mennä, Heinähattu huusi. --

-Mitä sinä teet? Heinähattu kauhistui

-Otan veneen. Ei ilman venettä voi onkia.

-Se on vaarallista!

-Ei sinun tarvitse tulla, Vilttitossu sanoi ja hyppäsi veneeseen.

-Onko tappi kiinni? Heinähattu kysyi ja istuutui veneen kokkaan.

-Mikä tappi? kysyi Vilttitossu.

-Se tukkii veneessä olevan reiän, sanoi Heinähattu --

-Miksi veneessä on reikä? kysyi Vilttitossu --

-Jos veneeseen tulee vettä, niin se pääsee siitä reiästä pois, sanoi Heinähattu. -Mutta nyt mennään takaisin rantaan. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 11–12.

-Heinähatusta tulee entistä rauhallisempi ja helppohoitoisempi, Hanna vastasi. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 5.)

Tunnollisuus ja kuuliaisuus näkyvät ensimmäisessä katkelmassa. Heinähattu muistuttaa Vilttitossua säännöistä ja niiden rikkomisen seurauksesta useita kertoja ja yrittää estää näin Vilttitossua rikkomasta sääntöjä. Muiden huomioon ottaminen, jonka voi katsoa olevan osa kohteliaisuutta ja ystävällisyyttä, tulee esiin Hannan kuvailussa. ”Helppohoitoisuus ja rauhallisuus” viittaavat siihen, että Heinähattu ei ole häiriöksi eikä vaivaksi.

Ojanen (2011) esittää historiallisten hyvä tyttö -ihanteiden toistuvan jollain tapaa yhä kiltissä tytössä. Näiden ihanteiden mukaan kiltti tyttö on työteliäs, toimielias ja reipas. Hän ei korosta itseään turhaan eikä koreile. (emt., 3.) Näitä piirteitä tulee esiin tavassa, jolla Hannaa kuvaillaan:

Hanna on aina niin käytännöllinen. Hän ei haihattele. Sen takia hän onkin minun paras kaverini. (Ella ja kadonnut karttakeppi, 17.)

Hanna keskittyy olennaiseen. Toisin sanoen, hän ei turhaan koreile ja hän on tehokas, ei haaskaa aikaa vaan tekee asiat käytännöllisyys edellä.

Tyttöhahmojen kuvailussa, kuten myös heidän puhetavoissaan, on mahdollista, että samat hahmot voivat ilmentää useampia kuvailuja ja luonteenpiirteitä. Erilaiset piirteet tulevat esiin erilaisissa tilanteissa. Heinähattu on tästä hyvä

esimerkki: yleensä hän on rauhallinen ja ystävällinen mutta tilanteen vaatiessa hän pystyy pitämään omia puoliaan. Tässä on kaikuja myös tyttökirjallisuuden perinteeseen: suomalaisessa tyttökirjallisuudessa on aina ollut kilttejä tyttöjä, jotka kuitenkin ovat myös aktiivisia ja itsenäisiä (Voipio 2008, 9).

4.5 Hoivaava naiset

Naishahmot toimivat pitkälti kotona, eikä yksikään heistä esimerkiksi käy töissä. Kaija on kirjailija, mutta hänkin työskentelee kotoaan. He ovat siis pääasiassa tekemisissä perheenjäsentensä kanssa. Tämän takia naishahmojen suhde muihin toimijoihin on usein hoivaava.

Hän [Hilda] kumartui äidillisesti puoleeni. -Vahinko että sieltä on ne salmiakkiautot viety. Näytät salmiakkityöltä minun silmiini. (Me Rosvolat, 19.)

-Mitenkähän Riston käy? Minä olen niin huolissani hänen tulevaisuudestaan. (Risto Räppääjä saa isän, 19.)

-Sisään siitä, Kaija Rosvola sanoi. -Mä kaivan tuolta teidän kätköistä ne muumioituneet likapyykit. (Me Rosvolat, 99.)

-Risto on normaalimittainen, Rauha puolusteli. (Risto Räppääjä saa isän, 5.)

Halise veti Heinähatun turvaan Vilttitossulta. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 9.)

-Mikä teidän pelastussuunnitelmanne on? Meidän tyttäremme ovat olleet jo monta tuntia kadoksissa. Täällä tarvitaan nyt vene ja nopeasti! – (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 36.)

Hildan toimia kuvaillaan suoraan "äidillisiksi". Kumartumalla Viljan puoleen ja ottamalla hänet erityisesti huomioon, hän huolehtii Viljasta. Äitimäistä suhdetta Hildan ja Viljan välillä korostaa vielä se, että Viljan oma äiti ei ole paikalla. Kuten Hilda, myös Rauha on huolehtivainen. Hän ilmaisee olevansa Riston tulevaisuudesta. Rauhan elämä on keskittynyt Ristosta huolehtimiseen sekä arkisella että psyykkisellä tasolla. Hän toimii Ristolle äitihahmona, koska myös Riston äiti on muualla kuin lapsensa kanssa. Äidillisyyteen yhdistetään yleisesti huolehtivaisuus sekä suojeleminen (ks. Katvala 2001; Nykyri 1998, 97; Valkonen, 2006). Suojeleminen näkyy myös hahmojen suhteissa heidän läheisiinsä, erityisesti lapsiin. Rauhan toisessa katkelmassa hän on suojeleminenhaluinen Ristoa kohtaan. Elvin arvostellessa Ristoa Rauha puolustaa häntä. Halise taas suojelee Heinähattua fyysisesti. Viimeisessä katkelmassa Hanna ilmaisee suojeleminenhaluaan kyseenalaistamalla poliisien toimet.

Naiset kanavoivat huolehtivaisuuttaan aineistossa myös ruuan kautta. Yleensä he valmistavat ruokaa suuremalle joukolle, esimerkiksi omalle perheelleen. Ruuanlaitto yhdistetään yleensä huolenpitoon, ja erityisesti vanhempien huolenpitoon. Leena Valkosen väitöskirjatutkimus tukee tätä ajatusta: tutkimuksessa kävi ilmi, että viides- ja kuudesluokkalaiset määrittivät hyvän vanhemman huolenpitoon sisältyvän ruuanlaiton (Valkonen 2006, 80).

-Minä vastaan muonituksesta, Halise sanoi. -Ota vaikka pussi rusinoita mukaan, jos tytöillä on kova nälkä. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 36.)

-No niin, syömään siitä, nainen [Kaija] sanoi ja puuskutti. -Siellä on soppa lämpimänä. (Me Rosvolat, 98.)

-Älä Hele tuolla lailla nimittle, tulee toiselle paha mieli, Hilda sanoi ja käänsi munat juuri ennen kuin ne ehtivät palaa. (Me Rosvolat, 28.)

Lähdettäessä Heinähätun ja Vilttitossun pelastusretkelle Halise osallistuu toimintaan ja esittää huolensa tavalla, jolla hän parhaiten osaa eli huolehtimalla

ruokapuolen. Myös Kaija muonittaa perheensä. Hän huolehtii, että saapuessaan Rosvolat saavat terveellisen aterian, jonka Kaija on osannut valmistaa etukäteen niin, että se on valmista, kun Rosvolat saapuvat, vaikka eivät edes ilmoita saapumisensa tarkkaa aikaa. Viimeisessä katkelmassa Hilda valmistaa koko perheelle aamupalaa. Hän tekee tämän joka aamu. Ruuan laiton lisäksi Hilda asettaa katkelmassa myös rajoja. Hän toruu Heleä haukkumisesta.

Rajojen asettaminen ja kurin pito ovat hyvän vanhemmuuden, näin ollen myös äitiyden, piirre (ks. Valkonen 2006). Kuten mainittu, Hilda pitää kuria aikaisemmassa katkelmassa lapsilleen. Kaija käyttäytyy samankaltaisesti. Hän hoitaa kurinpidon käskyllä ja uhkauksella huonosti käyttäytymisen seurauksista:

-Äläpäs valehtele, Kaija napautti. -Rosvoneiti käyttäytyy tai mä ripustan sut korvasta naulakkoon. (Me Rosvolat, 100.)

Äitiys liitetään vahvasti naiseuteen. Kristiina Berg (2008, 130) kirjoittaa, että lasten hoitaminen ja äitiys on liitetty feminiinisyyteen, sekä naisen sukupuoleen kuuluvina, luonnollisina ja naisellisuutta vahvistavina ominaisuuksina. Kuitenkin nykynaiseus perustuu aktiiviseen toimintaan, jolloin täysiaikainen äitiys ei ole positiivinen naiseuden ilmaus (Elvin-Nowak & Thomsson 2001, 425; Berg 2008, 133). Äitiyden ja naiseuden välillä on siis olemassa ristiriita. Aineistooni kuuluvissa kirjoissa tämä ristiriita on siltä osin näkymätön, että naiset määrittyvät monessa kohti äidillisyyden, hoivan ja joissain tapauksissa myös äitiyden, kautta. Jossain määrin kirjoissa naiseus on äidillisyyttä ja äitiyttä. Toisaalta, juuri tästä syystä ristiriidan voisi katsoa näkyvän, koska jos naiset ovat ”vain” äitejä, he eivät ole ”täysipainoisia” naisia.

4.6 Tunteelliset naiset

Naishahmojen toiminta kertoo, että he ovat tunteellisia, eivätkä pelkää ilmaista tunteitaan. Sara Heinämaa ja Martina Reuter (1994) kirjoittavat artikkelissaan tunteiden ja naisellisuuden yhteydestä. Heidän mukaansa länsimaaisessa kulttuurissa naisten ajatellaan pystyvän ilmaisemaan tunteitaan helposti ja myös

havaitsemaan toisten ihmisten tunteet herkästi (emt., 4). Tunteiden ilmaisemisella aineistoni naishahmot siis sopivat tähän kulttuuriseen käsitykseen.

-Vene on poissa, sanoi Hanna ja purskahti itkuun. -Ne ovat kauheassa myrskyssä, vaarassa hukkuu. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 22.)

-Souda Hannan luo, niin köysi höllentyy, Halise hermostui. -Muuten minä putoan veteen! (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 55.)

-Pitkö sinun äitisi juuri nyt juuttua sinne vessaan, kun Lennart Lindberg on tulossa? Rauha harmitteli. - Hän pettyy, kun ei pääse tutustumaan sinuun. (Risto Räppääjä saa isän, 54.)

-Kaarlo - mikä - tuo - on? hän [Hilda] kysyi äänellä, joka sai auton muuttumaan jääkaappia kylmemmäksi paikaksi. -- -Tuo lapsi. Selitys! Heti paikalla! (Me Rosvolat, 15.)

Hanna on huolissaan ja peloissaan lastensa puolesta, joten hän alkaa itkeä, eikä edes yritä peitellä reaktiotaan. Hän itkee tarinan aikana useamman kerran, aina reaktiona lastensa katoamiseen ja huoleen. Hänen tunteensa ovat siis yhteydessä hänen rooliinsa äitinä. Halisen tunnetta kuvataan suoraan: hän hermostuu. Syynä Halisen hermostumiselle on toisen hahmon toiminta. Hermostumisellaan Halise yrittää saada soutajaa soutamaan eri suuntaan, ettei Halise putoaisi veteen. Tunteensa näyttämällä hän siis pyrkii muuttamaan toisen toimintaa turvatakseen itsensä. Myös Rauhan tunne kerrotaan suoraan. Hänen ja Halisen toiminnassa ääni on tunteen ilmaisija. Heidän kehollista toimintaansa ei kuvata, mutta hermostuminen ja harmittelu viittaavat sanomisen tapaan. Hildan ilmaisemaa tunnetta ei suoraan nimetä, mutta hän ilmaisee sitä muilla keinoin. Hildan puheessa on taukoja, ja hänen ääntänsä kuvataan kylmäksi. Lisäksi hänen vuorosanansa päättyvät kovaäänisiin käskyihin. Nämä ilmaisukeinot viittaavat vihaan, tai jopa raivoon.

Komentamisen, kehottamisen ja käskemisen lisäksi naiset käyttävät myös äänekkäitä puhetapoja. Tällaisia ovat muun muassa huudahtaminen, parahtaminen ja kiljuminen.

-Pidetään nyt kiirettä! hän [Helga] huudahti. -Emme me tyttöjä enää hämärässä löydä. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 39.)

-Kahvitelkaa te vain, löydän minä [Hanna] heidät yksinkin, hän huudahti ja lähti soutamaan. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 65.)

-Minä en ole koskaan ollut näin onnellinen! hän [Rauha] huudahti. (Risto Räppääjä saa isän, 86.)

-Hyviä uutisia! Rauha huudahti. -Isähahmo löytyi! (Risto Räppääjä saa isän, 27.)

Naisten äänekkyyys tarkastelluissa teoksissa liittyy usein tilan ottamiseen ja oman mielipiteen esiin tuomiseen. Kirjoissa naiset käyttivät kovaa ääntä myös erilaisten tunteiden, sekä kiireellisyyden tai hädän ilmaisuun. Ensimmäisessä katkelmassa Helga ilmaisee juurikin kiirettä ja hätää. Hän on huolissaan siitä, että he eivät löydä Heinähattua ja Vilttitossua enää pimeään tultua, joten käyttämällä ääntään ja ilmaisemalla hätäänsä hän tuo esiin kiireellisyyttä, jotta muutkin toimisivat nopeasti. Hannan tapauksessa hän kertoo muille kiireestä hylkäämällä kahvittelut ja huudahtamalla mennessään. Rauhan katkelmissa äänen käyttö kertoo positiivisista tunteista. Hänen huudahtamisensa onnellisuudesta kertoo, että tunne on niin voimakas, ettei hän pysty hillitsemään äänenkäyttöään. Huudahtaminen tässä kohtaa viestii siis tunteen voimakkuudesta. Viimeisessä katkelmassa on samoja piirteitä, mutta lisäksi kovaäänisyydellä on siinä tarkoitus levittää tietoa isähahmon löytymisestä.

Parahtaminen ja kiljuminen, joita naishahmot käyttivät myös, liittyvät yleensä tunteisiin, jotka mielletään jollakin lailla negatiivisiksi. Tämä tulee esiin myös seuraavissa esimerkeissä:

-Puun alle! Hanna parahti. -Ukkosella on kaikkein vaarallisinta olla puun alla. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 22.)

-Voisiko joku nyt hiillostaa tuon Pärnäskän, Hilda kiljui. -Eihän sitä voi kuunnella! Tekopyhä lehmä! (Me Rosvolat, 117.)

-Ulos, senkin isähahmo! Rauha kiljui. (Risto Rämpääjä saa isän, 16.)

Hannan ääntely johtuu tässä tilanteessa pelosta. Hän kuulee, että hänen lapsensa ovat todennäköisesti menneet ukkoselta suojaan puun alle ja Hanna säikähtää ajatusta. Parahtamalla hän ilmaisee tätä pelkoa. Hildan kiljumisessa on kyse eri tunteesta: hän on vihainen ja turhautunut. Kuten aikaisemmin Rauhan tunteenilmauksessa, Hildan kovaäänisyys kertoo tunteen voimakkuudesta. Viha korostuu tarkan kohteen ja haukkumasanan käytön takia. Rauha käyttää kiljumista myös vihaisuuden ilmaisemiseen. Vaikka hän kiljuu, hänen vihaisuutensa tuntuu lievemältä kuin Hildan. Syynä tähän voi olla hänen käyttämänsä haukkumasana, joka ei oikeastaan ole haukkumasana ollenkaan. Ainoa asia, joka kertoo ”isähahmon” olevan tässä latautunut sana, on sanan ”senkin” käyttö ennen sitä. Rauhan vihaisuus on siis lähempänä suuttumusta kuin vihaa.

4.7 Naiset auktoriteeteina

Kirjojen naishahmojen puhetavat ovat yhteydessä hahmojen rooleihin aikuisina ja näin ollen myös auktoriteeteina.

-No niin, Kalle vielä kaakaolle, nopeat tiskit ja sitten mennään, Hilda keskeytti komentoäänellä. (Me Rosvolat, 56.)

-Jos se kerran on lempiruokaasi, niin tule Räppääjille tunnin päästä, Elvi komensi. (Risto Räppääjä saa isän, 72.)

-Nousepas ylös, että näen, oletko sinä kasvanut. (Risto Räppääjä saa isän, 4.)

-Risto, tule sanomaan päivää Elvi-tädille, Rauha kehotti (Risto Räppääjä saa isän, 4.)

Näissä tapauksissa auktoriteetin rooli tulee esille käskymuodon kautta. Naisten puhetta kuvataan komentamiseksi ja kehottamiseksi. Sen lisäksi, että Hilda käyttää käskevää ääntä, hän keskeyttää muiden toiminnan. Tämä kertoo siitä, että hänellä on valtaa ja että hän pystyy ohjailemaan muiden toimintaa. Myös Elvi käyttää komentoa, ja hänen käyttämänsä muoto "nousepas" viittaa kehottamiseen tai käskemiseen. Rauhan auktoriteetti on pikemminkin neuvottelevaa, kuin ehdotonta valtaa. Hän käyttää pehmeää kehotusta suoran komentamisen sijaan. Enimmäkseen naishahmot käyttävät auktoriteettiansa lapsiin, eivätkä esimerkiksi toisiin aikuisiin. Joitakin poikkeuksia kuitenkin löytyy:

-Minähän en vuotavassa veneessä istu. Nyt kokka kohti Erakkosaarta! Hanna komensi. Isonapa nielaisi, otti kumiveneestä aivot ja alkoi soutaa vauhdikkaasti. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 70.)

-Tulepa Pete avuksi, viedään kylppäriin. Äläkä koeta inttää mitään. Ja muut heti syömään (Me Rosvolat, 99)

Tässä Hanna komentaa toisia aikuisia lasten sijaan. Lapset ovat jo luonnostaan valta-asetelmassa aikuisten alapuolella, joten heihin on helppo kohdistaa auktoriteettia. Aikuisten keskinäiset valta-asetelmat ovat huomattavasti tasavertaisemmat ja näin ollen toisten aikuisten komentaminen kertoo Hannan

vahvasta auktoriteetista. Sitä vahvistaa entisestään se, että toinen aikuisista, joita hän komentaa, on poliisi.

Naishahmojen toiminasta kumpuaa "paremmin tietämisen" ajatus. Katariina Hakala (2007) kirjoittaa väitöskirjassaan, että paremmin tietäminen ja opettajuus ovat yhteydessä toisiinsa. Hakalan mukaan opettajuuteen, ja asiantuntijuuteen laajemminkin, liittyy vaatimus paremmin tietämisestä (emt., 8–9.) Näiden kautta paremmin tietäminen linkittyy auktoriteettiin. Aineistossani naishahmot eivät ole ammatiltaan opettajia, mutta paremmin tietämisen kautta he ottavat eräänlaisen opettajan roolin. Hakala (2007) viittaa myös Elizabeth Ellsworthin (1997) ajatukseen *minä tiedän mikä on sinulle parasta* -diskurssista. Kyseisessä diskurssissa johdonmukainen ja varma totuus kerrotaan toisen yläpuolelle asettuen. (Hakala 2007, 8–9.) Aineistoni naishahmot toteuttavat toiminnassaan kyseistä ajatusta:

-Minä [Hanna] olen lukenut opaskirjan, jossa kerrotaan, miten ihmisestä tulee hyvinvoiva ja tasapainoinen. Aina kun on mahdollista, on pyrittävä syömään omien silmiensä väristä ruokaa. -- -Minä olen päättänyt, että tämän perheen jäsenet syövät ainakin kerran viikossa silmiensä väristä ruokaa, Hanna jatko. (Heinähattu, Vilttitossu ja kielletty kampela, 4–5.)

Rauha huusi postiluukusta: -Koeta kestää, Risto! Tämä on sinun parhaaksesi! (Risto Räppääjä saa isän, 24.)

-Molemmat vääriä harrastuksia, Elvi tuhahti. -- -Toinen liian äänekäs, toinen liian tyttömäinen! Minun täytyy nyt sukulaisena sanoa, että hän viettää aivan liian paljon aikaa sinun seurassasi. Missä on miehinen esikuva? --

-Lennart, Elvi tuhahti. -Oletko sinä koskaan nähnyt hänen pelaavan jalkapalloa tai jääkiekkoa? Risto joutuu aikuisena miesten karskiin maailmaan - hänen täytyy oppia pitämään puoliaan. Vai haluatko, että hän

jää muiden jalkoihin? Sinun pitää hankkia Ristolle miehekäs isähahmo. (Risto Räppääjä saa isän, 7–8.)

Tässä Hannan päätös ottaa käyttöön hänen löytämänsä uusi ruokavalio kaikille, muilta kysymättä, kertoo siitä, että hän ajattelee tietävänsä muita paremmin, mikä on kaikille hyväksi. Rauha ilmaisee suoraan ajattelevansa tietävän, mikä on Ristolle parhaaksi, kun Risto on vasten tahtoaan annettu uuden isähahmon armoille. Elvi taas ilmaisee mielipiteensä arvostelemalla Riston harrastuksia ja naamioi arvostelunsa huoleksi Riston tulevaisuudesta ja miehisyydestä. Hän myös antaa konkreettisen ratkaisun Riston ”ongelmiin”.

Toisin kuin tyttöhahmoilla, naishahmojen toiminta ja käytös voi olla sangen epäkohteliaista.

-Höpö höpö, Kaija keskeytti Hurja-Kaarlon saarnauksen. -Sä ärsyit niitä tahallasi. Kale, tunnusta nyt, iso mies! (Me Rosvolat, 149.)

-Juuri niin kuin muistinkin, pienikokoinen ja hintelä, Elvi sanoi. (Risto Räppääjä saa isän, 4.)

-Saanko tulla sisään, Elvi kysyi ja marssi olohuoneeseen. (Risto Räppääjä saa isän, 68.)

Elvi vetäisi sormellaan pölyä viherkasvien lehdeltä, haki sitten sumutinpullon ja suihkutti lehdet kosteiksi. (Risto Räppääjä saa isän, 62.)

Ensimmäisessä katkelmassa epäkohteliaisuus on toisen puheen keskeyttäminen. Kaija myös haastaa veljensä version tapahtumista ja tarjoaa tilalle totuutta. Tämä voidaan nähdä myös epäkohteliaana käytöksenä, erityisesti naiselle. Naisten ei yleensä oleteta keskeyttävän varsinkaan miehiä ja kyseenalaistavan miesten sanomisia tai toimia. Elvin epäkohteliaisuus tulee esille usealla tavalla. Hän arvostelee Riston ulkonäköä, marssii sisään ennen kuin on

saanut luvan ja pyyhkäisemällä kasveista pölyjä hän viestii Rauhalle, että tämän kodissa on epäsiistiä. Elvi naamioi epäkohteliaisuutensa muodollisuuksiin. Hän esimerkiksi kysyy luvan ennen sisään marssimistaan, vaikka ei odotakaan vastausta.

4.8 Fyysiset naiset

Naisten tekevät asioita kehoillaan. Tällä tekemisellä on aina jokin muu tarkoitus, kuin liikkuminen ulkonäön vuoksi. Aktiivisuus, aggressiivisuus ja nopeus on länsimaisessa historiassa liitetty maskuliinisuuteen (Rossi 2003, 61). Maskuliinisuus taas liitetään yleensä mieheen (Koistinen 2015, 156). Näissä katkelmissa naishahmot kuitenkin ilmentävät mainittuja perinteisesti maskuliinisia ominaisuuksia. Rossi (2003, 33) kirjoittaakin, että maskuliinisuus tulisi ymmärtää kulttuurisina sopimuksina, jotka voidaan liittää niin naisiin kuin miehiinkin.

Hän [Kaija] juoksi Hurja-Kaarloa kohti joka levitti kätensä. Ja sitten, tuosta vain, nainen loikkasi Hurja-Kaarlon syliin kahareisin sellaisella vauhdilla, että rosvoisä kaatui nurmikolle selälleen. -- -Ja sinun leveät kuin tornit, nainen sanoi ja alkoi sitkeästi painia äheltää Hurja-Kaarlon kanssa. (Me Rosvolat, 98.)

Hanna ei kuullut. Hän oli juossut rantaan ja kauhoi jo renkaan varassa ulapalle. (Heinähattu, Viiltitossu ja kielletty kampela, 38.)

-Hilda voittaa sen [Piirakka & paini -kisa] joka vuosi. Yhtenä vuonna sillä oli käsi kantositeessä, ja se voitti silti. Se on sotkuinen, väkivaltainen, mahtava kilpailu! (Me Rosvolat, 121.)

Naisten fyysinen toiminta lähentää heitä heidän perheenjäsentensä kanssa, fyysisesti ja kuvainnollisesti. Kaija osoittaa kiintymystään veljeensä, jota näkee harvoin, juoksemalla tätä vastaan ja hyppäämällä tämän syliin. Myös paini on osoitus läheisyydestä sekä fyysisestä vahvuudesta. Hurja-Kaarlo on Kaijaa isompi ja vahvempi ja silti Kaija painii hänen kanssaan. Hannan tapauksessa

yhdistyvät myös kiintymys perheeseen ja fyysinen vahvuus. Fiktiossa naisen aktiivisuuden kumppaniksi liitetään usein äitiys (Tasker 1993, 152). Äitiys tekee naisesta haavoittuvan ja myös selittää hänen toimintaansa (Koistinen, 2015, 158). Näin on Hannankin tapauksessa. Hän ei odota pelastajien pääsevän matkaan, vaan ui itse saareen pelastaakseen lapsensa. Se vaatii myös paljon fyysistä vahvuutta. Hilda osallistuu vuosittaiseen Piirakka & Paini -kilpailuun, jonka hän on myös voittanut joka vuosi. Tämä kertoo Hildan ylivoimaisuudesta ja siitä, että hän on fyysisesti vahva. Jussi Turtiainen kirjoittaa hirviökuvastosta, joka rajaa naiselle sopimattomat urheilulajit ruumiillistamalla hänet vastenmieliseksi. Paini on yksi tällainen laji. Hirviökuvastolla toiseutetaan miehisiä urheilulajeja harrastavia naisia. (Turtiainen 2005, 56–57.) Hildan osallistuminen maalataan kuitenkin positiiviseksi, ylpeyden aiheeksi ja näin haastetaan hirviökuvastoa. Toisaalta, naisten painikilpailuun on yhdistetty myös piirakan leivonta. Tämä pehmentää kilpailun aggressiivista kuvaa jonkin verran.

Naisten fyysistä ulkomuotoa kuvaillaan kirjoissa melko vähän:

-Senkin luikero, Hurja-Kaarlo kiljaisi yhtä kimeästi. -Jalkasi ovat kapeat kuin syömäpuikot. (Me Rosvolat, 98.)

Hilda raidallisissa trikoissaan ja tukka tiukalla solmulla oli yksi pelottavimmista. (Me Rosvolat, 129.)

Ensimmäisessä katkelmassa Hurja-Kaarlo kuvailee Kaijan ruumista tavoilla, jotka kertovat hänen olevan laiha. Pelkän kuvailun perusteella voisi tulkita, että Kaijan kuvailu liittyy pitkään historiaan hoikan ruumiin ylistämisestä mediassa (Kyrölä 2006, 107). Kaarlo kuitenkin käyttää sanaa "senkin" joka yhdistyy yleensä haukkumiseen ja sitä kautta jonkin "vääränlaisen" asian arvosteluun tai esiin tuomiseen. Kaijan laihan ruumiin voi siis tulkita olevan tässä tilanteessa vääränlainen. Hildan ruumista ei kuvata katkelmassa, mutta hänen ulkonäköään kyllä. Hän on osallistumassa painikilpailuun, joten hänen ulkonäkönsä on sen mukainen. Hän pyrkii herättämään kanssakilpailijoissaan pelkoa.

Hildan vaatekuvauksista myös toisessa kohdassa:

Hän yleensä ajoikin autoa bikineissä tai hihattomassa topissa, kun väänsi rattia aina hartiavoimin ja siinä tuli kuuma. (Me Rosvolat, 11.)

Jussi Turtiaisen (2006) mukaan bikineissä poseeraava nainen on mainoskuvaston ikoninen ruumis. Bikininiaisesta on hyperkuva, jossa sukupuoli rakennetaan välittömästi tunnistettavien piirteiden varaan (emt, 59 – 60). Hilda rikkoo tätä hyperkuvaa käyttämällä bikineitä käytännön syistä, suorittaessaan fyysistä, kulttuurisesti miehistä, tehtävää.

5 YHTEENVETOA JA POHDINTAA

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, miten tytöt ja naiset representoidaan 2000-luvun lastenkirjallisuudessa. Tarkastelin tyttöjen representaatioita hahmojen puheen, tekojen, kuvailun ja sen kautta, miten heidät esitettiin suhteessa muihin hahmoihin. Koska tytöt ovat lastenkirjoissa pääosassa, myös tutkimukseni painotti tyttöjä enemmän. Tyttöhahmoista oli myös enemmän materiaalia aineistossa. Analyysin tuloksista voidaan tulkita, että tyttö- ja naishahmoja ei ohjattu tietynlaisiin tyttöjen ja naisten toimintatapoihin vaan representaatiot olivat monipuolisia. Voisi ajatella, että näin representaatioissa luodaan laaja samaistumisen kirjo.

Havaintoni eivät juurikaan yllättäneet minua. Tein kandiditutkielmani yhdestä Heinähattu ja Vilttitossu -sarjan kirjasta ja näin ollen kyseisen kirjan hahmot olivat minulle jossain määrin tuttuja. Muut tutkimuksessani mukana olleet kirjat olivat tuttuja siinä määrin, että olen itse lapsuudessani lukenut kyseisten sarjojen kirjoja. Ainoastaan Me Rosvolat oli minulle kokonaan uusi. Näistä syistä tiesin siis suurin piirtein, mitä odottaa kirjojen hahmoilta. Kapinoivan tytön dominointi oli kirjoittamaton hypoteesini. Kapinoiva tyttö onkin tuloksissani vahvasti nähtävillä. Tämän lisäksi selkeimpiä ”kategorioita” (vaikka en sellaisia varsinaisesti muodostanutkaan) olivat kuuliainen tyttö ja niin sanottu tavallinen tyttö. Näihin ”kategorioihin” sisältyi erilaisia piirteitä ja kaikki näihin kuuluvat tytöt eivät omanneet samoja piirteitä. Tyttöjen oli myös mahdollista representoida useammanlaista tyttöyttä yhtä aikaa. Tyttöyden representaatiot ja kertovat väljästä liikkumatilasta lastenkirjallisuuden tyttöhahmoille. Representaatioista oli myös löydettävissä yhteyksiä erityisesti pohjoismaisen lastenkirjallisuuden ja tyttökirjallisuuden perinteeseen. Yhteistä kaikille tyttöhahmoille oli se, että yksikään heistä ei representoinut perinteistä prinsessahahmoa.

Kuten mainittu, naisten rooli lastenkirjoissa oli tyttöjen roolia vähäisempi. Heidän roolinsa, ja näin ollen myös representaatiot, määrittyivät heidän aikuisuutensa kautta. Myös tyttöjen representaatiot olivat jollain tavalla kiinnittyneitä heidän

lapsuuteensa, mutta eivät yhtä vahvasti kuin naisten kohdalla. Naiset representoituivat äidillisinä tai joidenkin hahmojen kohdalla äiteinä. Äidillisyyttä näkyi naisten puheessa, tekemisissä ja erityisesti suhteessa muihin. Naisten toimintaympäristönä oli koti. Jotkut naisista tekivät töitä, mutta hekin työskentelivät kotona. Tämä vahvisti naisten hoivaavuutta. Naiset eivät kuitenkaan representoituneet kotiäideiksi. Toinen piirre, mikä äitejä määritteli, oli auktoriteetti. He olivat auktoriteettihahmoja sekä lapsille, että ajoittain myös muille aikuisille. Naiset representoituivat myös tunteellisina. He ilmaisivat kuitenkin monia erilaisia tunteita. Huomattavimpana erona tyttöhahmoihin naiset ilmaisivat romanttisia tunteita. Viimeisenä naiset representoituivat fyysisesti aktiivisina. Heidän ulkonäköään kuvattiin jonkin verran mutta tärkeämpää oli se, mitä he ruumiillaan tekivät.

Tutkimuksen tekeminen, ja erityisesti analyysin tekeminen, oli minulle haastavaa. Takana oli pitkä ja haastava kandidatin tekeminen, joka varjosti gradututkimuksen aloittamista. Alkuun pääseminen kesti kauan ja erityisesti analyysi tuntui vievän paljon aikaa, eikä se auennut minulle kuin vasta loppuvaiheessa, jolloin ajanpuutteen vuoksi sen tekemiseen ei ollut niin paljon aikaa, kuin olisin halunnut ja tarvinnut. Katson, että tutkimuksessa käyttämäni menetelmät sopivat tutkittavan aiheen tutkimiseen. Katson myös avanneeni prosessiani siten, että tutkimukseni on luotettava.

LÄHTEET

- Aapola, S. 1992. Helsinkiläistyttöjen ystävyysuhteet: ihanteina itsenäisyys, läheisyys ja monipuolisuus. Teoksessa *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*, toim. Sari Näre & Jaana Lähteenmaa, 83–102.
- Abbott, H.P. 2009. *Cambridge introduction to narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Berg, K. 2008. *Äitiys kulttuurisina odotuksina*. Helsinki: Väestöliitto.
- Bertills, Y. 2003. *Beyond identification: proper names in children's literature*. Turku: Åbo Akademi.
- Butler, J. 2006. *Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*. Suom. Tuija Pulkkinen & Leena-Maija Rossi. Helsinki: Gaudeamus. Alkuteos *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. 1990. (Routledge).
- Elvin-Nowak, Y. & Thomsson, H. 2001. Motherhood as idea and practice: A Discursive Understanding of Employed Mothers in Sweden. *Gender & Society*, 15 (3), 407–428.
- Gjerstad, E. 2010. Huomioita tyttöjen väkivallasta. Teoksessa *Sukupuoli ja väkivalta*, toim. Timo Purjo ja Eevastiina Gjerstad. Helsinki: Non Fighting Generation, 73–110.
- Gordon, T. 2001. Hiljaiset tytöt ja suulaat "muijat": naisen ääntä oppimassa. Teoksessa *Nainen / naiseus / naisellisuus*, toim. Minna Nikunen, Tuula Gordon, Sanna Kivimäki & Riitta Pirinen. Tampere: Tampere University Press, 93–116.
- Hakala, K. 2007. *Paremmiin tietäjän paikka ja toisin tietämisen tila. Opettajuus (ja tutkijuus) pedagogisena suhteena*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hall, S. 1997. The work of representation. Teoksessa *Representation: Cultural representations and signifying practices*, toim. Stuart Hall. London: SAGE Publications, 13–64.

Heikkilä-Halttunen, P. 2000. *Kuokkavieraasta oman talon haltijaksi: suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden institutionalisoituminen ja kanonisoituminen 1940-50-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Heikkilä-Halttunen, P. 2015. *Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen*. Lastenkirjainstituutti. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Heikkinen, H. 2002. Narratiivisuus – ei yksi vaan monta tarinaa. Teoksessa *Minussa elää monta tarinaa. Kirjoituksia opettajuudesta*, toim. Hannu L. T. Heikkinen & Leena Syrjälä. Helsinki: Kansanvalistusseura, 184–197.

Heikkinen, H. 2018. Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, toim. Raine Valli & Juhani Aaltola. Jyväskylä: PS-kustannus, 170–187.

Heinämaa, S. & Reuter, M. 1994. Naisten tunneherkkyys: filosofinen keskustelu. *Naistutkimus* 7 (1), 4–20.

hooks, b. 1989. *Talking Back: Thinking Feminist, Thinking Black*. Boston: South End Press.

Huhtala, L. & Juntunen, K. 2004. *Iloarten seutuvilta. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden historiaa ja tutkimusta*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Hänninen, V. 2018. Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, toim. Raine Valli & Juhani Aaltola. Jyväskylä: PS-kustannus, 188–208.

Jokinen A., Juhila K. & Suoninen E. 2016. *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A. 2019. *Isänmaan miehet. Maskuliinisuus, kansakunta ja väkivalta suomalaisessa sotakirjallisuudessa*. Toim. Markku Soikkeli ja Ville Kivimäki. Tampere: Vastapaino.

Kalliala, M. 1999. *Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos*. Helsinki: Gaudeamus.

Karasma, K. & Suvilehto, P. 2013. *Ihmejuttuja ja tavattomia tarinoita: Lasten- ja nuortenkirjallisuuden maailma*. Helsinki: Avain.

Karjalainen, M. 2001. Realistisen lastenkirjan lapsikuva. Teoksessa *Avaa lastenkirja. Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön*, toim. Marja Suojala & Maija Karjalainen. Helsinki: Lasten keskus, 56–84.

Karkulehto, S. & Rossi, L-M. 2017. Johdanto: Lukemisen etiikkaa ja politiikkaa – sukupuolen ja väkivallan risteyksessä. Teoksessa, *Sukupuoli ja väkivalta. Lukemisen etiikkaa ja politiikkaa*, toim. Sanna Karkulehto ja Leena-Maija Rossi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–26.

Katvala, S. 2001, *Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kauppila, R. 2007. *Ihmisen tapa oppia: johdatus sosiokonstruktiviseen oppimiskäsitykseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kivilaakso, S. 2008. *Lumometsän syli: Anni Swanin satusymbolismi 1896–1923*. Jyväskylä: Atena.

Knuuttila, T. & Lehtinen A. 2010. Johdanto: Representaatio – tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi. Teoksessa *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*, toim. Tarja Knuuttila & Aki Petteri Lehtinen. Helsinki: Gaudeamus, 7–31.

Koistinen, A-K. 2015. Maskuliinisuuksia ja vaarallista seksuaalisuutta. Naiset, toimijuus ja väkivalta Taisteluplaneetta Galactica -televisiosarjassa. Teoksessa *Uhri, demoni vai harhainen hullu? Väkivaltainen nainen populaarikulttuurissa*, toim. Tiina Mäntymäki. Vaasa: Vaasan yliopisto, 153–170.

Koivunen, A. 1995. *Isänmaan moninaiset äidinkasvot: Sotavuosien suomalainen naisten elokuva sukupuoliteknologiana*. Turku: Suomen elokuvatutkimuksen seura.

- Kuukka, A. 2015. *Lapset, ruumiillisuus ja päiväkodin järjestys. Tutkimus ruumiillisuuden tuottamisesta ja merkityksellistymisestä lasten päiväkotiarjessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kuula, A. 2006. *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Kungas, M. 2019. *Äänikirjojen suosio kasvaa Suomessa*. Etelä-Suomen sanomat. 4.2.2019. <https://www.ess.fi/uutiset/kulttuurijaviihde/art2517503>. Vierailtu 12.5.2019.
- Lahti, M. 2002. Johdanto: Nautinto/politiikka. Teoksessa *Älä katso! Seksuaalisuus ja rotu viihteen kuvastossa*, Richard Dyer. Suom. Martti Lahti. Tampere: Vastapaino, 11–22.
- Laiho, M. & Ruoho, I. 2005. Puolensa ja puolensa. Teoksessa *Median merkitsemät. Ruumis ja sukupuoli kuvassa*, toim. Marianna Laiho & Iiris Ruoho. Jyväskylä: PS-kustannus, 153–158.
- Lappalainen, I. 1979. *Suomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus*. Espoo: Weilin + Göös.
- Launis, K. 2013. *Kerrotut naiset: Suomen ensimmäiset naisten kirjoittamat romaanit naiseuden määrittelijöinä*. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Lehtonen, M. 1998. *Merkitysten maailma*. Tampere: Vastapaino.
- Lempiäinen, K. 2003. *Sosiologian sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.
- Liljeström, M. 2000. Adrienne Rich – runoilija ja feministi. Teoksessa *Feministejä – aikamme ajattelijoita*, toim. Anneli Anttonen, Kirsti Lempiäinen ja Marianne Liljeström. Tampere: Vastapaino, 255–273.
- Lumijärvi, M. 2006. *Pelottavasta auktoriteetista tasavertaiseksi kaveriksi: Äiti suomalaisissa lastenromaaneissa vuosina 1945, 1976 ja 1990*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Miettinen, S. 2009. *Poikatyttö Masa sukupuolijärjestyksen määrittäjänä ja purkajana. Sukupuolen (queerit) strategiat* Tuija Lehtisen Mirkka-sarjassa. Pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto.

Mustola, M. 2014. Lastenkirjallisuus käsitteenä ja lajina. Teoksessa *Lastenkirja. Nyt*, toim. Marleena Mustola. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7–24.

Neimala, K. 2001. Isä pani lomalla parastaan. Lastenromaanin arkea, tunteita ja tekoja. Teoksessa *Kirjaseikkailu. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden opas*, toim. Tuula Korolainen. Helsinki: Tammi, 106–117.

Nikolajeva, M. 2005. *Aesthetic approaches to children's literature: an introduction*. Maryland: Scarecrow Press.

Nykyri, T. 1998. *Naisen viha*. Jyväskylän: SoPhi.

Ojanen, K. 2011. Katsaus tyttö tutkimuksen suomalaiseen historiaan ja keskusteluihin. Teoksessa *Entäs tytöt. Johdatus tyttö tutkimukseen*, toim. Karoliina Ojanen, Heta Mulari & Sanna Aaltonen. Tampere: Vastapaino, 9–43.

Ojanen, K. 2011. ”Siel kunnioitettii kauheest semmost kiltteyttä”: kuuliaiset tytöt tallilla. *Nuorisotutkimus* 29 (4), 3–18.

Oravasaari, L. 2014. *Minä olen maailman huonoin äiti! Äitiys kolmessa kotimaisessa äidin ja tyttären suhdetta käsittelevässä kuvakirjassa*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kirjallisuus. Tampere: Tampereen yliopisto.

Paasonen, S. 2010. Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa *Käsikirja sukupuoleen*, toim. Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen. Tampere: Vastapaino, 39–49.

Pappila, T. 2018. *”Hän yritti vain keksiä keinoa, jolla voisi välttää koko avioliiton”.* *Prinsessojen toimijuus Disneyn ja Pixarin 2010-luvun prinsessasaduissa*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kieli. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pitkänen, V. 2016. *Lumikin näköinen opettaja: opettaja 2000-luvun suomalaisissa lastenromaaneissa*. Pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto.

Polkinghorne, D. 1995. Narrative configuration in qualitative analysis. Teoksessa *Life History and Narrative*, toim. J. Amos Hatch & Richard Wisniewski. London: Falmer Press, 5–23.

Reinikainen, S. 2014. *Naiskuva 2000-luvun tyttökirjassa. Tarkastelussa Tuija Lehtisen Rebekka ja kesäprinssi ja Tittamari Marttisen Viivi Pusu ja toffeesydän*. Pro gradu -tutkielma. Suomen kirjallisuus. Tampere: Tampereen yliopisto.

Rossi, L-M. 2012. Kylän ainoa ”valkoinen” nainen. Valkoisuuden, sukupuolen ja seksuaalisuuden intersektionaalisuudesta. Teoksessa *Erot ja etiikka feministisessä tutkimuksessa*, toim. Kirsti Lempiäinen, Taru Leppänen ja Susanna Paasonen. Turku: Turun yliopisto, 21–39.

Rossi, L-M. 2010. Esityksiä, edustamista ja eroja: Representaatio on politiikkaa. Teoksessa *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*, toim. Tarja Knuuttila & Aki Petteri Lehtinen. Helsinki: Gaudeamus, 261–275.

Rättyä, K. 2012. Lastenkirjallisuuden lajikysymyksiä. *SKIDI* 1 (1), 52–56.

Skeggs, B. 2014. *Elävä luokka*. Suom. Lauri Lahikainen ja Mikko Jakonen. Tampere: Vastapaino. Alkuteos *Class, Self, Culture*, Routledge 2004.

Suoninen, A. 2014. Lasten mediabarometri 2013: 0–8-vuotiaiden mediankäyttö ja sen muutokset vuodesta 2010. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Saatavilla [www -muodossa: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/lastenmediabarometri2013.pdf](http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/lastenmediabarometri2013.pdf). Luettu 12.5.2019.

Tasker, Y. (1993). *Spectacular bodies. Gender, Genre and the Action Cinema*. London: Routledge.

Tarmo, M. 1992. ”Työt ne mutisee mekkoosa.” Opettajien käsityksiä tytöistä. Teoksessa, *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*, toim. Sari Näre & Jaana Lähteenmaa, 284–300.

Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Turtiainen, J. 2005. Hirviöitä ja bikinejä – urheilevat naiset maskuliinisuuden varjossa. Teoksessa *Median merkitsemät. Ruumis ja sukupuoli kuvassa*, toim. Marianna Laiho ja Iiris Ruoho. Jyväskylä: PS-kustannus, 51–68.

Valkonen, L. 2006. *Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Veivo, H. 2010. Representaation muodot ja mahdollisuudet kirjallisuudessa. Teoksessa *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*, toim. Tarja Knuuttila & Aki Petteri Lehtinen. Helsinki: Gaudeamus, 135–157.

Voipio, M. 2008. Palkeenkieli helmassa. *Onnimanni (4)*, 12–17.

Ylimaunu, A. 2014. *"Hyvät lukijat! Meidän täytyy ottaa haltuun meihin liittyvät sanat."*: Vilja-Tuulia Huotarisen *Valoa valoa valoa* tyttökirjan ja tyttöyden (toisin) toistajana. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Österlund, M. 2005. *Förklädda flickor. Könsöverskridning i 1980-talets svenska ungdomsroman*. Åbo: Åbo Akademis förlag.

Österlund, M. 2011. Kaunokirjallisuuden tyttölaboratorio. Teoksessa *Entä tytöt. Johdatus tyttö tutkimukseen*, toim. Karoliina Ojanen, Heta Mulari & Sanna Aaltonen. Tampere: Vastapaino, 213–248.

LIITTEET

Liite 1. Hahmoprofiilit

ELLA JA KADONNUT KARTTAKEPPI

ELLA:

Ella ja kadonnut karttakeppi on nimetty yhden kirjan tyttöhahmon mukaan. Ellan lisäksi kirjassa esiintyy hänen kaksi luokkatoveriaan, Tiina ja Hanna, sekä opettajan vaimo ja kolmannen luokan opettaja. Kumpaakaan näistä hahmoista ei ole nimetty.

Kirja on kirjoitettu Ellan näkökulmasta ja hän toimii tarinan kertojana. Ellan tapoja puhua kuvaillaan monella eri tavalla. Hän kysyy, hämmästelee, kuiskaa, vakuuttelee ja huutaa. Ella on aktiivinen keskustelija ja esittää välillä myös originaaleja ideoita.

Ella toimii yhdessä muiden kanssa. Hän on vahvasti osa ryhmää, luokkaansa. Ella ajattelee aina ryhmän parasta, eikä hänestä yksilönä kerrota juuri mitään. Ellan rooli ryhmässä on olla yksi johtajista. Johtajajoukon muodostavat Ellan lisäksi muutama luokan poika. Johtajajoukon rooli tarinassa on johtaa suunnitelmien tekemistä ja niiden toteuttamista. Esimerkiksi opettajan karttakepin joutuessa ryöstetyksi, kehitetään suunnitelma sen pelastamiseen. Ella, yhdessä Paten kanssa, lähtee etsimään karttakeppiä. Kun selviää, että karttakeppi on pelottavien kuudesluokkalaisten hallussa, Ella, Pate ja Samppa lähtevät pelastusreissulle, jolloin Ella myös suunnittelee nappaavansa karttakepin yksin.

Ella ihailee ja kehuu muita kirjan henkilöitä. Itsestään hän ei oikeastaan puhu yksilönä, vaan viittaa itseensä aina osana *meitä*. Ryhmäidentiteetti on hänessä niin vahva, että ryhmän yhteisen hyvän vuoksi Ella on valmis jopa uhmaamaan auktoriteettiä, koulun ankaraa ja epäreilua rehtoria. Tämä kertoo myös Ellan uskollisuudesta ryhmänsä lisäksi sen eräänlaista johtatajaa, opettajaansa, kohtaan.

Ellan hahmo on staattinen. Hänen roolinsa pysyy saman kirjan alusta loppuun, eikä hän hahmona kehity mihinkään suuntaan.

HANNA:

Hanna on yksi luokan kolmesta työstä. Hannan rooli on toimia myötäilijänä, ikään kuin jonkinlaisena kaikuna, muille hahmoille. Hänen puhetapansa ilmentävät tätä: hän säästää, jatkaa ja toistaa. Hanna ei kuitenkaan ole pelkästään myötäilevä sivuhahmo. Ajoittain hän ikään kuin sanoo, mitä lukija ajattelee muiden päättömiltä vaikuttavista tekemisistä. Muiden järjettömien suunnitelmien kyseenalaistaminen viestii lisäksi myös, Hanna nimittäin myös päättelee ja tietää ja vakuuttaa. Hanna muun muassa huomauttaa, että opettaja saattaisi ihmetellä, miksi oppilaille olisi luokassa ulkovaatteet päällä, kun ryhmä laittaa nuket esittämään heitä. Käsitys Hannasta pätevänä hahmona vahvistuu myös muiden hahmojen kuvauksessa hänestä. Häntä kuvaillaan järkeväksi, pätevaksi ja käytännölliseksi henkilöksi, joka ei turhia haihattele.

Hanna ei tee asioita oma-aloitteisesti eikä itsenäisesti, vaan osana ryhmää. Hänen toimintaansa ei ylipäätään juurikaan kuvata. Hän on enemmänkin osa joukkotoimintaa mutta silloinkaan häntä ei yleensä mainita erikseen, vaan puhutaan "meistä" tai muuten viitataan koko luokan olevan mukana. Hannan toiminnan kuvaus on enemmän verbaalista, kuin fyysistä.

TIINA:

Tiina on yksi kolmesta luokan työstä. Tiinassa ja Hannassa on paljon samaa, ja jos ei kiinnittäisi huomiota siihen, kummasta hahmosta kirjoitetaan, voisi heidät sekoittaa helposti keskenään. Tiina on fiksu. Hän muun muassa haluaisi lisää läksyjä, hän tietää, mitä on emanaatio ja hän osaa kroketin säännöt. Tiina myös kyseenalaistaa ryhmän tekemiä suunnitelmia ja päätelmiä usein, mikä vahvistaa kuvaa hänestä fiksunä ihmisenä. Tiina ei kuitenkaan ole kovin tietoinen tai varma hänen omasta kyvykkyydestään. Hän ei esitä omia ajatuksiaan itsevarmasti, vaan arvelee usein sen sijaan, että sanoisi suoraan jonkin asian olevan väärin. Hän on siis jollain tapaa myös hiukan epävarma.

Kuten melkein kaikki kirjan muutkin lapsihahmot, myös Tiina toimii osana ryhmä sen sijaan, että olisi itsenäinen toimija. Tiina soluttautuu hyvin ryhmään, eikä erotu joukosta, vaikka usein kyseenalaistaakin ryhmän toimintaa. Häntä kuvaillaankin kirjassa "tavalliseksi". Tavallisuus summaa hyvin Tiinan hahmona: hän ei erotu joukosta, eikä hänestä ole juuri mitään sanottavaa.

ME ROSVOLAT

HELE:

Helen toiminta on suurilta osin fyysistä. Hän kroolaa vedessä, tasapainoilee autossa vauheissa ja hyppää auton kyydistä vauhdissa. Hän myös painottaa hyvää kuntoa hyvän rosvon ominaisuutena.

Hele on rosvojoukon taitavin ja Viljan lisäksi neuvokkain jäsen. Helen fyysiset taidot kuvataan ylivertaisiksi. Hänen krooliansa kuvaillaan "täydelliseksi ja äänettömäksi" ja häneltä ei pääse kukaan juosten karkuun. Fyysisten kykyjen lisäksi hän on kaikessa muussakin erittäin lahjakas.

Hele on itsevarma ja sanoo mitä ajattelee. Hän ei pelkää auktoriteetteja, vaan ilmaisee mielipiteensä silloinkin, kun hänen oletetaan olevan hiljaa tai myötäilevän. Hän myös uhmaa käskyjä ja tekee niin kuin haluaa. Itse asiassa, Hele ajattelee itse tietävänsä paremmin kuin kukaan muu. Vaikka hän arvostaa tietynlaista järjestystä ja sääntöjä, hän ajattelee olevansa ainoa, joka tietää, milloin säännöistä voi joustaa tai milloin niitä on muutettava. Vasta Viljan suuren suunnitelman kohdalla hän taipuu jonkun muun ehdottamiin muutoksiin.

Hele on kunnianhimoinen. Hän haluaa, että heidän rosvoperheensä maine pysyy yllä, eikä hän tyydy helppoihin ryöstöihin. Ne pikemminkin ärsyttävät häntä. Hänelle rosvous on kaikki kaikessa, eikä hän halua tuhata energiaansa muuhun. Vaikka Hele on ryhmän jäsen, hän on silti itsenäinen. Hän ei halua olla tavallinen, "siviili", vaan tekee omaa juttuaan omilla ehdoillaan.

Hele haluaa näyttää "kovikselta". Hän halveksuu tyttömäisiä asioita, kuten pinkkejä muistikirjoja, pilkkaa koti-ikävästä kärsiviä ja tuhahtelee lukemiselle. Hän on myös tuhonnut veljensä kirjat ja tuunaa varastamansa Barbiet anarkobarbeiksi, eli hän piirtää niille tatuointeja, tekee lävistyksiä ja leikkaa niiden hiukset. Barbiet hän ripustaa roikkumaan auton ikkunoihin, kuin hirtettyinä.

Vaikka Hele pitää yllä kovaa ulkokuorta, tarinan edetessä hänessä ilmenee myös pehmeämpi puoli. Hän hyväksyy Viljan osaksi perhettä ja opettaa tälle rosvojen taitoja. Hän myös osoittaa myötätuntoa veljeään kohtaan ja tarinan lopussa Viljan lähtiessä kotiin, Hele itkee, vaikka yrittääkin piilottaa sen.

HILDA:

Hilda on rosvoperheen äiti ja rosvoauton kuski. Hänellä on monia tyypillisiä äidillisiä piirteitä: hän yrittää toimia olla tasapuolinen lapsilleen, hän huolehtii muista laittamalla ruokaa, ja puolustaa lapsia. Näiden lisäksi Hilda hoitaa myös joukon kurinpidon. Vaikka Kaarlo on pomo, hänen auktoriteettinsa ei loppujen lopuksi vedä vertoja Hildalle. Hilda

Äidillisyyden lisäksi Hilda määrittyy kuskin roolinsa kautta. Hän on ylpeä roolistaan ja hän on myös hyvä siinä. Ajajana häntä kuvaillaan muun muassa suruttomaksi, törkeäksi ja hullunrohkeaksi. Hän ei pelkää rekkoja eikä kurveja. Hänen ronskista ja fyysisestä ajotavastaan kertoo myös hänen ajoasunsa, bikinit tai hihatton toppi, joita hän pitää koska ajaessa tulee niin kuuma.

Hilda tuo hurjaa puoltaan esiin myös muilla tavoin, kuin hurjastelemalla rosvoautolla. Rosvojen kesäpäivillä hän osallistuu naisille suunnatuun P&Phen, eli Piirakka & Paini kilpailuun. Hilda on voittanut jokaisen P&P kisan, johon hän on osallistunut.

VILJA:

Vilja on erittäin fiksu. Tämä tulee esille hänen toiminnassaan, kuten myös siinä, miten häntä kuvaillaan. Kaarlo kuvailee Viljaa tosi fiksuksi ja teräväksi. Vilja myös suunnittelee, toteuttaa ja johtaa useamman kuin yhden keikan Rosvoloiden kanssa. Ensimmäisellä keikallaan hän yhtäaikaisesti kostaa vanhemmilleen sen, että he eivät ole yrittäneet saada häntä takaisin sekä saa Rosvolat uskomaan, että on kyse ryöstöstä, vaikka ei ole. Keikan aikana hän myös esittää kiltimpää ja tyhmempää kuin on, jotta saisi kassatyöntekijän puolelleen. Tällä tavoin Vilja hyödyntää stereotyyppioita omaksi edukseen. Kirjan aikana Vilja keksii ja ehdottaa monia ratkaisuja ongelmiin, joihin muut eivät keksi ratkaisua.

Kirjan lopussa Vilja suunnittelee ja toteuttaa myös toisen, vielä monimutkaisemman suunnitelman auttaakseen Rosvoloita. Hän joutuu selittämään suunnitelman aikuiselle Kaijallekin useamman kerran, ennen kuin Kaija ymmärtää kaikki suunnitelman käänteet.

Viljan rooli joukossa muuttuu tarinan aikana. Hän päätyy Rosvoloiden mukaan vasten omaa tahtoaan, ryöstösaaliina. Hän ei ole ryhmän jäsen. Vilja hermostuu, kun kukaan Rosvoloista ei kuuntele häntä tai vastaa hänen kysymyksiinsä. Tarinan edetessä Vilja osoittautuu Rosvoloilta hyödylliseksi ja voittaa heidän luottamuksensa. Tämän myötä hänen roolinsa muovautuu ensin yhdeksi ryhmän lapsista ja myöhemmin hänen roolinsa on aikuisen rooli. Rosvolat ovat eristäytyneitä tavallisesta yhteiskunnasta, eivätkä he näin ollen osaa tai hoksaa sellaisia asioita, joita "tavalliset" ihmiset osaavat. Tarinan edetessä Rosvoloiden elämäkin etenee kohti "tavallisuutta" ja Vilja toimii heidän oppaanaan, samalla tavoin kuin aikuiset toimivat lasten kasvattajina ja oppaina yhteiskunnassa.

Huolimatta siitä, että Vilja ei pidä vanhempiansa toiminnasta ja jakaa siskostaankin vain ikäviä puolia, hän pitää kuitenkin perheensä puolia. Helen kutsuessa hänen isäänsä toivottomaksi tapaukseksi, Vilja suuttuu Helelle. Myöhemmin, kun Kaija puhuu rosvoamisen rankkuudesta, Vilja puolustaa Rosvoloita ja vakuuttaa heidän kestävän mitä vain. Vilja on siis lojaali omilleen, olivatpa he sitten perhettä verenperinnön tai jonkin muun kautta.

KAIJA:

Kaija Rosvola on Kaarlo Rosvolan sisko. Rosvolat vierailevat Kaijan luona muutaman kerran vuodessa ja Kaija pesee heidän pyykkinsä ja ruokkii heidät, hänen kotinsa toimii ikään kuin varikkona Rosvoloilta.

Kaija on yksin elävä leski, jota kuvaillaan laihaksi, vanhaksi naiseksi. Tästä huolimatta, hänellä on kuitenkin "teräksiset voimat", joita hän myös käyttää. Kaija juoksee veljeään vastaan ja painii tämän kanssa, eikä jää alakynteen vaikka Kaarlo on suurikokoinen rosvo. Kaija ei myöskään pelkää haastaa veljeään muilla kuin fyysisin tavoin, ja keskeyttääkin tämän ja kyseenalaistaa veljensä valintoja.

Kaijasta löytyy myös perinteisesti feminiiniseksi ajateltuja ominaisuuksia. Hän kirjoittaa romanttista kirjallisuutta ja kuten aikaisemmin jo mainittu, hän huolehtii veljensä perheestä ajoittain. Muuta perinteistä hänessä ei sitten juurikaan ole. Häntä kuvaillaan poikkeusyksilöksi jopa Rosvoloiden suvussa.

Kaija nauraa paljon ja hänen nauruaan kuvaillaan käkättämiseksi ja hohottamiseksi, sekä siinä sanotaan vilahtavan "Kapteeni Koukun rautainen käsikoukku". Kaijan silmät ovat kirkkaat kuin papukaijan. Hän vaikuttaa siis kuuluvan rosvoperheeseen, vaikka ei rosvoakaan heidän kanssaan. Kaija ei kuitenkaan ole tyytyväinen tähän tilanteeseen, vaan halua liittyä rosvojoukon mukaan.

Kaija puhuu itsevarmasti. Hän käyttää paljon käskyjä ja kehoituksia.

RISTO RÄPPÄÄJÄ SAA ISÄN

RAUHA:

Rauha on Riston täti, mutta toimii tarinassa äitihahmona. Rauha asuu Riston kanssa ja huolehtii tästä. Sen lisäksi, että Rauha huolehtii Ristosta, hän huolehtii myös muista ihmisistä. Hän miettii usein, mitä muut ajattelevat ja miten heillä sujuu sekä kokkaa ja tarjoilee muille ruokaa. Tämä kaikki kertoo siitä, että Rauha tarkoittaa hyvää. Hänen toimintansa ei kuitenkaan aina vastaa tätä tarkoitusta. Rauhalla ei ole juurikaan omaa elämää vaan hän on keskittynyt muiden hyvinvointiin ja miellyttämiseen. Tämä näkyy hänen omistautuneisuudessaan Riston kasvatukseen ja elämään, joka äityy kohtuuttomiin mittoihin Elvin kommenttien perusteella. Näin ollen Rauha yrittää myös miellyttää Elviä toimimalla hänen ohjeidensa mukaan. Ainoa häivähdys Rauhan omista haluista elämässä antaa hänen ihastuksensa alakerran naapuriin, Lennart Lindbergiin.

Vaikka Rauha on Riston huoltaja, hän ei kuitenkaan ole tyypillinen aikuinen, vaan enemmänkin tyypillinen lastenkirjan aikuinen. Hän on hyväuskoinen ja todella altis muiden mielipiteille ja ehdotuksille. Rauhalla on omat mielipiteensä ja ajatuksensa siitä, miten asioiden kuuluisi mennä, mutta hän ei luota niihin. Tämä tulee esiin muun muassa, kun Elvi kritisoi Riston harrastuksia ja olemusta. Aluksi Rauha puolustelee Ristoa mutta päätyy loppujen lopuksi Elvin kanssa samalle kannalle siitä, että Risto tarvitsee isähahmon. Rauhan vaikutusalttius näkyy myös hänen ihastuksensa kohteen äkillisessä muuttumisessa. Ensin hän sanoo olevansa ihastunut Lennartiin mutta hänen mielipiteensä muuttuu äkillisesti hänen kohdatessaan uuden isähahmon. Rauhan oma vaisto on oikeassa myös, kun hän ihmettelee isähahmon omituista

pukeutumista ja aktiviteetteja, mutta hän unohtaa nämä asiat äkkiä. Tämä on myös yksi merkki hänen itseluottamuksensa puutteesta.

Rauha tuntuu hyppäävän ääri laidasta toiseen: toisaalta hän ei luota omiin mielipiteisiinsä ja noudattaa muiden ohjeita, kun taas välillä hän tekee juuri niin kuin haluaa, muiden selkeästä vastustelusta huolimatta. Isähahmon hankkiminen Ristolle on tällainen tilanne: hän päättää aloittaa isähahmoprojektin, koska ei luota omiin mielipiteisiinsä mutta toteuttaessaan projektia, hän pitäytyy uudessa kannassaan niin tiukasti, että ei huomioi lainkaan Riston mielipidettä asiasta. Tämä muiden huomioimattomuus on merkki aikaisemmin mainitusta ristiriidasta hyvien tarkoituksen ja huonojen tekotapojen ristiriidasta.

Rauha puhuu paljon, eikä juuri suodata puheitaan. Hän sanoo, mitä sylki suuhun tuo. Hän esimerkiksi kommentoi Lennartin tapoja ja ulkonäköä Lennartille itselleen, kuten myös muille. Rauhan puheessa on myös läsnä Rauha toimii suurimman osan ajasta kotona.

ELVI:

Elvi kommentoi muiden käytöstä ja toimintaa paljon. Hänen kritiikkinsä on yleensä negatiivista. Elvi uskoo tietävänsä melkein pä joka asiassa paremmin, kuin muut ja hänen mielipiteensä ovat vahvoja. Hän muun muassa kritisoi Rauhan tapaa kasvattaa Ristoa ja myös Riston fyysistä olemusta sekä harrastuksia. Palautetta irtoaa myös tarjottavien tasosta. Paremmin tietämisestä kertoo erityisesti se, että Elvi sanoo suoraan Riston harrastuksien olevan väärä harrastuksia pojalle. Elvin arvostelun taustalla on kuitenkin ajatus muiden parhaasta.

Elvin tapoja ja mielipiteitä ohjaavat sosiaaliset normit ja ajatus siitä, miten asioita on aina tehty. Erityisesti esiin nousee Elvin ajatus siitä, millainen miehen tulee olla. Hänen ajatuksensa peilaa yhteiskunnallisia miesten normeja: Riston leipomisharrastus on liian tyttömäinen ja outo pojalle ja Risto on fyysiseltä olemukseltaan "pienikokoinen ja hintelä". Elvi myös saapuu juhliin minuutilleen ajoissa ja tuo mukanaan kukkia. Elvin normien noudatus ei kuitenkaan ylety kohteliaisuussääntöihin muuten kuin näennäisesti. Vaikuttaa, että Elvi ajattelee hänen epäkohteliaisuutensa olevan oikeutettua, koska se auttaa häntä "auttamaan" muita ja saamaan asiat taas sille tolalle, kuin niiden kuuluisi olla.

Elvi on tarkkaavainen ja fiksu. Hän kiinnittää huomiota yksityiskohtiin, yleensä negatiivisiin sellaisiin. Hän huomaa ensimmäisenä Lennussa olevan jotain epäilyttävää

HEINÄHATTU, VILTTITOSSU JA KIELLETY KAMPELA

HEINÄHATTU:

Heinähattu on perheensä vanhin lapsi. Hän on toinen puolisko tiimistä, jollaiseksi häntä ja hänen siskoaan, Vilttitossua, voisi kuvailla. Heinähattu on tiimin omatunto ja aivot. Hän haluaa noudattaa sääntöjä ja olla kohtelias. Heinähattu myös ajattelee muita, ennen kuin itseään. Hän yrittää myös ohjata Vilttitossua toimimaan oikein, vaikkakin usein huonolla menestyksellä.

Heinähattu ajattelee paljon ja silloin kun hän ilmaisee ajatuksiaan ääneen, hänen puhetapaansa kuvaillaan hiljaiseksi, supattamiseksi, kuiskaamiseksi tai neutraaliksi sanomiseksi. Heinähatun hiljaisuuden voisi ajatella olevan osa hänen normien noudattamistaan. Hän ei tee itsestään numeroa, vaan sulautuu joukkoon. Tätä vahvistavat myös tarinan aikuisten sanat Heinähatusta: tasapainoinen, rauhallinen ja hyväsydäminen.

Heinähattu on myös fiksu. Hän muistelee lukemaansa kirjaa ja keksii sen avulla muun muassa tehdä Vilttitossulle hatun saniaisista auringon suojaksi, hän tunnistaa ketunleivät ja poimii niitä ravinnoksi, hän keksii, että he voivat nukkua luolan suojassa ja ehdottaa myös pullopostin lähettämistä. Paperin ja kynän puuttuessa Heinähattu keksii raaputtaa viestin naulalla kaarnan palaseen. Toiminnan lisäksi Heinähatun älykkyys vahvistuu myös siinä, miten häntä kuvaillaan. Tarinan aikuiset kuvailevat Heinähattua järkeväksi, neuvokkaaksi ja viisaaksi. He ovat varmoja, että Heinähattu on osannut soutaa rantaan ennen ukonilmaa.

Huolimatta Heinähatun järkevyydestä ja kuuliaisuudesta, hän päätyy kuitenkin Vilttitossun kanssa seikkailuun. Vaikka hän on alussa seuraajan roolissa lähtiessään Vilttitossun perään, tarinan aikana Heinähatusta kehkeytyy kuitenkin vastuuntuntonsa kautta eräänlainen johtajahahmo. Hän ei varsinaisesti johda Vilttitossua, vaan ohjailee ja muuttaa reagoititapaansa Vilttitossun toimien ja reaktioiden mukaan.

VILTTITOSSU:

Vilttitossu on fyysinen ja tilaa vievä hahmo. Hän ei ajattele ennen kuin tekee, eikä juuri varo mennessään. Hänen fyysisiä toimiaan kuvaavat sanat ovat voimakkaita ja päämäärätietoisia: Vilttitossu marssii, ahtaa suklaata suuhunsa, syöksyy, suihkii ja hyppelee. Voimakkaiden fyysisten toimien lisäksi myös Vilttitossun puhetapa heijastaa päättäväisyyttä ja vie paljon ilmaisutilaa. Hän huutaa, kiljuu, tiuskii, purskahtaa itkuun ja komentaa.

Vilttitossu ei pelkää ilmaista mielipidettään, eikä sitä, miten muut siihen reagoivat. Hän sanoo suoraan inhoavansa äitinsä laittamaa ruokaa ja kritisoi äitinsä päätöksiä. Hän on myös todella itsevarma, ja väittää esimerkiksi Heinähätun ymmärtäneen väärin ja vielä kiskaisee tätä hiuksista, vaikka todellisuudessa Vilttitossu itse on hakoteillä. Alibullenin neitien epäillessä Vilttitossua, hän vastaa tyyneästi olevansa oikeassa.

Vilttitossu ei välitä säännöistä. Hän vaikuttaa ajattelevan, että ne eivät kosketa häntä ja jos koskettavatkin, niiden noudattaminen ei ole kovin tärkeää. Vilttitossun lähtiessä ongelle, Heinähattu kysyy häneltä, saako ongelle mennä ilman lupaa. Vilttitossu vastaa, että saa kunhan onkii kampelaa. Hän vielä vakuuttaa Heinähähdelle asian olevan näin, kun Heinähattu kyseenalaistaa Vilttitossun vastauksen.

Vilttitossun normeista välittämättömyys näkyy myös hänen käytöstavoissaan. Hän ei välitä siitä, miltä hänen kommenttinsa kuulostavat muille, eikä häntä juuri kiinnosta muiden hyvinvointi. Tämä voi johtua osittain Vilttitossun luonteesta ja osittain siitä, että hän on alle kouluikäinen lapsi.

HALISE & HELGA:

Halise ja Helga Alibullen ovat sisarukset, jotka asuvat kahdestaan. Kuten Heinähattu ja Vilttitossu, myös Helga ja Halise ovat tiimi. Toisin kuin Heinähattu ja Vilttitossu, Alibullenin neidit eivät ole toistensa vastakohtia vaan enemmänkin saman persoonan kaksi fyysistä ilmentymää. He ovat suurimman osan ajasta samaa mieltä asioista, heidän toimintansa on samanlaista, kuten myös heidän kiinnostuksen kohteensa. Halise ja Helga eivät juurikaan kehity hahmoina tarinan edetessä, mutta he eivät olekaan päähenkilöitä.

Alibullenin neidit ovat huolehtiviaisia. Tämä ominaisuus tulee erityisesti esiin ruuan kautta. Helga ja Halise tarjoavat jokaiselle vieraille herkkuja ja pakkaavat ruokakorin Heinähatun ja Vilttitossun etsintöihin mukaan. Halise ja Helga ovat ikään kuin aikuisen ja lapsen välimaastossa. He ovat tietyllä tapaa naiiveja ja heidän ajattelunsa muistuttaa lapsen ajattelua. Kun Matti soittaa neideille, että tytöt, tarkoittaen Heinähattua ja Vilttitossua, saisivat jo tulla kotiin, kun jäätelöäkin olisi tarjolla, Helga ja Halise ajattelevat Matin tarkoittavan heitä. He myös pohtivat, pakataanko tuulihattuja vai jotain muuta, kun olisi kiire etsimään tyttöjä. Toisaalta taas, ajoittain he tuntuvat olevan ainoita järkeviä aikuisia. He muun muassa toteavat Hannan sekoittavan tyttöjen päät kaikenlaisilla dieeteillä, joihin hän hassahtaa. Halise myös hoksaa tyttöjen lähettäneen pullopostia ja selvittää myös mitä viesti tarkoittaa, muiden ajatellessa postin olevan hyödytön roska.

Helga ja Halise eivät juuri välitä yhteiskunnan odotuksista ja normeista, joita yleensä kohdistuu naisiin, ja erityisesti heidän ikäisiinsä naisiin. He eivät ole naimisissa, heillä ei ole lapsia ja he asuvat kahdestaan. Heidän ruokavalionsa koostuu suurimmaksi osaksi leivonnaisista ja muista herkuista, mikä kertoo siitä, että he eivät ole huolissaan lihomisesta. Kummallakin Alibullenin neidillä on kuitenkin myös romanttinen kiinnostuksen kohde, kirjassa esiintyvät konstaapelit, Isonapa ja Rillirousku. Toinen konstaapeleista kosii Halisea ja Halise suostuu innoissaan. Myöhemmässä vaiheessa hän alkaa kuitenkin epäröidä, koska Helga jäisi yksin, jos Halise menisi naimisiin. Neitien naimattomuus näyttäytyy näin tietoisena valintana, mikä taas vahvistaa normeista piittaamattomuutta.

HANNA:

Hanna on Heinähatun ja Vilttitossun äiti. Häntä voisi kuvailla ailahtelevaiseksi ja jollain tapaa impulsiiviseksi. Hän hassahtaa helposti uusiin trendeihin, erityisesti ruokailun saralla. Hän ajattelee uusien oivallustensa parantavan perheenjäsentensä elämää. Kirjassa hän on löytänyt dieetin, jonka mukaan tulee syödä vain omien silmiensä väristä ruokaa. Hanna ei kysy muiden mielipidettä, vaan ajattelee itse tietävänsä kaikkien parhaan. Tämä kuitenkin muuttuu tarinan loppua kohden, kun Hanna sanoo ruokahömpötysten olleen vain leikkiä, ymmärtäessään, että lapset eivät pitäneet niistä.

Hannan impulsiivisuudesta kielii myös se, että Hanna on hyvin oma-aloitteinen ja ottaa aina ohjat omiin käsiinsä. Tyttöjen kadotessa hän soittaa poliisille ja kun poliisien

pelastussuunnitelma ei ole hänestä tarpeeksi tehokas, hän päättää pelastaa tytöt itse. Vaikka Hanna ei erityisesti tarinan alussa ota huomioon muiden mielipiteitä, hän ajattelee silti paljon muita. Hän on huolissaan Heinähatusta ja Vilttitossusta, kun he ovat kadoksissa. Hanna ei myöskään pelkää näyttää tunteitaan, sillä hän itkee useasti ajatellessaan lastensa hätää ja näyttää myös turhautumisensa ja vihansa, kun muut eivät tee hänen mielestään tarpeeksi tyttöjen pelastamiseksi. Hannan tunteet myös vaihtelevat nopeasti tunteesta toiseen. Tämä vahvistaa käsitystä ailahtelevaisuudesta.

Hanna on melko fyysinen hahmo. Hän säntäilee ympäriinsä ja päättää pelastaa tytöt uimalla saareen. Hänen fyysinen toimintansa on linjassa hänen muun tekemisensä kanssa ja kuvastaa impulsiivisuutta. Hanna myös käskee ja komentaa muita ja usein hänen sanomisensa ovat huudahduksia tai parahduksia.

Liite 2. Tiivistetty esimerkki analyysin kolmannesta vaiheesta

PUHETAPA	RUUMIILLINEN TEKEMINEN /RUUMIILLISUUS	SUHDE MUIHIN	TEHTÄVÄ	LUONTEENPIIRTEET/KUVAILU
monipuolinen	kroolaa	vahvasti osa ryhmää	ryhmän yksi johtaja	uskollinen
kysyy	tasapainoilee			järkevä
hämmästel	hyppää auton kyydistä	ei kerrota yksilönä oikein mitään	johtaa suunnitelmi en tekemistä ja toteuttamis ta	pätevä
kuiskaa	ylivertaiset fyysiset taidot			käytännöllinen
vakuuttelee	“kovis”	myötäilijä muille hahmoille	lukijan substitute	fiksi
huutaa	fyysinen			epävarma
säestää	vie tilaa	itsenäine n ryhmän jäsen	opettaa taitoja	tavallinen
toistaa	marssii		opas	taitava
jatkaa	ahtaa suklaata suuhunsa	muovautuu ja vaihtelee	aikuinen	neuvokas
arvelee			tiimin omatunto	lahjakas
supattaa		perheen vanhin lapsi	tiimin aivot	itsevarma
puhuu hiljaa				
sanoo				
kiljuu				